

Illes

fűredi

örkénete

A VESZPRÉMI EGYHÁZMEGYE MULTJÁBÓL

PLÉBÁNIÁK TÖRTÉNETE

1.

BALATONFÜRED

IRTA :

DR. ANTY ILLÉS
HITTANÁR

*Kiadja a balatonfüredi
róm. kat. egyházközség.*

1933

EGYHÁZMEGYEI KÖNYVNYOMDA VESZPRÉM

Az új balatonfüredi templom és plébánialak.

ELŐSZÓ.

Mint féléves pap Nagyméltóságú dr. Rott Nándor megyéspüspök-atyám kegyes és kitüntető intézkedése hitoktatónak rendelt Balatonfüredre, hol két és fél évig láthattam, sőt munkása lehettem a balatonfüredi katolikus élet fejlődésének. Balatonfüredi működésem alatt napról-napra nőtt szeretetem és hálám az egyházközség iránt és ez arra indított, hogy a füredi katolikus élet kibontakozásának gyökerei után kutassak. Megtaláltam néhány szálat és összegyűjtve itt adom.

Munkám indítója és főirányítója volt dr. Pfeiffer János püspöki tanácsos, levéltáros úr, aki a levéltári anyag rendelkezésre bocsájtásával, szakavatott utmutatásaival végig segített. Fogadja érte hálás köszönetemet.

A balatonfüredi plébánia történeti adatainak összegyűjtését időszerűvé tette a tizenöt éve ujjáéledt balatonfüredi plébánia közeljövőben történendő jogi megszervezése, melyhez történeti adatok is szükségesek. A plébánia jogi felállításához szükséges «*Canonica Visitatio*»-t Babics Endre balatonfüredi lelkész-esperes állította ösz-

sze, akinek a szükséges történeti adatok összegyűjtésével akartam e munkájában segíteni szeretetből és főképp hálából azért a sok lelki jóért, amit tőle kaptam. Ugyancsak fogadják hála és szeretet jeléül ezt a kis füzetet a balatonfüredi hívek is. Ha elolvassák — azt reméllem — még hálásabbak lesznek az őseik által két évszázadon át annyira óhajtott füredi katolikus élet megvalósulásáért és még büszkébbek lesznek ősi katolikus hitükre. Ez pedig hajtóereje lesz a füredi katolikus élet továbbfejlődésének. Ezt kívánom tiszta szívvvel a füredi egyházközségnek.

Veszprém, 1933. szept. 4.

Dr. Anty Illés
hittanár.

I. Az első plébánia nyomai.

1333—1725.

Balatonfüred vidékével együtt Magyarország ősidőktől fogva lakott területei közé tartozik. A honfoglalás befejezése után Árpád vezér törzsének lett szállásbirtoka, amit a környéken fekvő királyi és királyi adományozásból származó egyházi birtokok igazolnak. Birtokai voltak itt a tihanyi apátságnak, a rátóti prépostságnak és a veszprémi káptalannak. Balatonfüred községről az első adat 1211-ből származik, melyet II. Endre által kiadott oklevél tartalmaz. A tihanyi apátság kérésére II. Endre megújítja az apátság 1055-ben kelt alapító levelét és benne elsorolja az apátság birtokait, köztük Balatonfüredet is. (In villa Fured.)¹ Az oklevél megemlékezik ugyan a község népességi viszonyairól, de csak annyiban, amennyiben a tihanyi apátság birtokviszonyainak megállapításához szükséges, tehát a község kereszténységéről semmit sem tartalmaz. Az oklevél szerint Balatonfüred és környékének területén három egymással tőszomszéd, szinte egybeépült község van még: Papsoka, Kéki, Siske. A három közül Papsokának van szent Mihály tiszteletére felszentelt temploma,

¹ Fejér : Cod. Dipl. VI. 2. 147.

melynek fenntartó kegyura a tihanyi apátság. Erről a templomról megemlékezik az 1267-ből keltezett pápai oklevél, mely ugyancsak az apátság birtokait sorolja fel.² 1381-ben pedig a füredi egyház templomának tartja egy oklevél, megemlítve papját is, kinek neve László.³ Az első adat, mely Balatonfüreden plébániát bizonyít, 1333-ból való, amikor pápai tizedszedők járnak a veszprémi egyházmegye plébániáit és számadásaik szerint a balatonfüredi plébániának János nevű papja 23 dénárt fizetett pápai tized gyanánt: Joannes de Fyred solvit XXIII parvas.⁴ A plebánia alapításának ideje tehát ismeretlen. Alapítóját birtokosai között lehetne megtalálni. A két nagyobb birtokos közül a tihanyi apátságot nem lehet alapítójának feltételezni a következő okokból. Az apátság javait elsoroló, 1211-ben kelt oklevél az egyes apátsági birtokok említésénél azokon a helyeken emlékezik csak meg egy-egy helység templomáról, melynek alapító és fenntartó kegyura, melyekkel szemben tehát anyagi kötelezettségei vannak. Ezért nem emlékezik meg talán Füred templomáról, — ha ugyan volt temploma Fürednek — mert nem tartozott kegyurasága alá, tehát nem volt alapítója a füredi plébániának. Továbbá a tihanyi apátság Füredet pasztorális szempontból sohasem vállalta a magáénak. Mikor a XVIII. században ezen a vidéken megindul a katolikus restauráció munkája, a tihanyi apátság is plébániáinak visszaállításával megkezdte a katolikus hívek lelki gondozását, Füredről azonban soha nem esik szó. Ez bizonyítja talán, hogy a füredi plébánia visszaállítását az apátság nem tartotta kötelességének, mert nem tartotta az elpusztult plébániát

² Cod. Dipl. VII. 1. 191.

³ Hazai okm. III. 216.

⁴ Mon. Episc. Vesp. II. 66.

sem tulajdonának. A másik birtokos, a veszprémi káptalan alapítása mellett szól a valószínűség, melyet a füredi plébániáról szóló következő adat nyújt. 1394-ben a füredi egyház plébánosa Antal, mint a veszprémi káptalan káplánja szerepel tanuként egy birtokperben.⁵ Ebből következtetjük, hogy a füredi plébánia a káptalanba inkorporált, tehát káptalani alapítású kegyuri plébánia volt. Sajnos, semmi olyan adat sem maradt fenn, mely a füredi plébánia életére engedne következtetni. Az említett két papján kívül még egy papjának nevét ismerjük 1476-ból. A veszprémi káptalan birtokpereket tárgyaló oklevelein maradt fenn a neve: Andreas de Zlews, valószínűleg Szöllösi András.⁶

A XVI. század Füredre is a pusztulás korszaka. Vidéke végvári harcok színhelye. Tihany Ferdinánd kezén van az apátság birtokaival együtt, melyek, mint a végvár birtokai, a tihanyi várkapitányok birtokában és kezelésében vannak. 1531-ben még megvan a füredi plébánia birtoka és mint jövedelmi forrás szerepel a tihanyi várkapitányok számadási könyveiben. A füredi plébánia két egész teleknyi birtoka a tihanyi várkapitányok kezén arra enged következtetni, hogy a plébániabirtoknak javadalmasa nem volt már. A plébánia pusztulásának közelebbi okát nem tudjuk. A reformáció térhódítását sem jelölhetjük meg pusztulása okául, mert a reformáció térhódításáról nincs adatunk. Sőt sem ebben, sem a következő században nem találjuk nyomát a protestantizmus térhódításának vagy szervezkedésének. A tihanyi apátság ugyanis 1609-ben visszakapja birtokait és az egész századon keresztül megtartja, pedig a térhódító reformáció biztosan elvette volna. Rengeteg példa igazolja

⁵ Cod. Dipl. X. 2. 502.

⁶ Veszpr. kápt. lvt. ad a. 1471., 1476.

azt, hogy az új hit terjedésének elválaszthatatlan következménye volt a katolikus egyházi vagyon pusztulása. Mikor a török 1683-ban Bécs ellen vonul, útja Füred környékén visz keresztül és teljesen elpusztítja a vidéket. A lakosság elmenekül és a török kiűzése után visszatérő nép már protestáns. Az elmenekült lakosság katolikus. Alsóőrstől Füredig katolikus templomok vannak. Ezeket a visszatérő protestáns lakosság helyreállítja, megjavítja és saját templomaivá teszi. Így megvetik az alapját a mai napig fennálló egyházaiknak. Mire a katolikus visszahatás munkája itt is megkezdődött, a kálvinista egyházak megerősödtek és erős akadályai lettek a régi jogait és vagyonát visszakövetelő katolicizmusnak. Így sokáig megakadályozták a katolikus egyház újraéledését Füreden és környékén. Az Alsóőrstől Füredig birtokos veszprémi káptalan is megpróbálkozik földesuri jogainak érvényt szerezni, hogy azután kegyuri jogaira támaszkodva segítse a vidék katolikus ujjaszületését. Visszaköveteli az elvett templomokat, még pedig peres uton. A per aktáiból a tanuvallomások megvannak a veszprémi püspöki levéltárban és igazolják a reformáció térhódításáról fentemlített tényeket. A tanuvallomások mind megegyeznek abban, hogy a Bécs felé vonuló török pusztította el a vidéket Alsóőrstől Tihanyig és azelőtt e vidéken kálvinista gyülekezet nem volt, Füredet kivéve templomuk sem, csak a török kiűzése után visszatérő lakosság hozott magával újhitű prédikátort vagy mestert, elfoglalta az itt talált templomokat, kijavította azokat és így, mint kálvinista gyülekezet használatba vette. E vidék birtokosa és a falvak plébániáinak kegyura, a veszprémi káptalan megpróbálta kegyuri jogait érvényesíteni, vagyis az elfoglalt templomokat visszaszerezni s a katolikus visszahatást megindítani kegyuri

plébániáinak felélesztésével. 1752. május 12-én Lenthly István veszprémi kanonok, vikárius előtt folytak a tanukihallgatások, melyek mind e vidék templomainak katolikus eredetét és a kálvinisták térfoglalásait bizonyítják. A tanuk mind felül vannak a 80 éves életkoron, tehát az eseményeknek szem- és fültanui. Egy-két szemelvény a vallomásokból: Varga István 83 éves veszprémi lakos vallja, hogy a vidék templomai 1681-ben még mind katolikusok voltak. Alsó-örsön az oltárt is látta, melyet a kálvinisták kidobtak a templomból. Sőt az oltár kidobásának is szemtanuja volt. Emlékszik az oltárt kihurcoló emberek neveire is: Simon Molnár György és Köműves József. Füreden pedig a pestis után 20 évvel építettek templomot a kálvinisták. Egrecsi István 82 éves kálvinista vallomása szerint a török kiűzése után visszaszállingózó lakosok hoznak magukkal prédikátorokat és a templomokat «tatrozni és ujjétani» kezdték. Nagy Benedek lovasi kálvinista lakos szerint a vidéket 1683-ban a török pusztította el, a pusztulás előtt kálvinista a vidéken nem volt. Csak a török kitakarodása után jön egyik faluba prédikátor, a másikba mester. A kálvinista lakosság kezdi javítani a templomokat. A lovasit csak öt éve javították, a füredit pedig kb. huszonöt éve ujjították és nagyobbították meg. Gyenis János kálvinista vallomásának lényege: A török jövetelének hírére szüleivel együtt Vázsonyba menekült. Csak akkor tért vissza, mikor már Fehérvárt is visszafoglalták a töröktől. Visszatérésekor a helységek mind romokban hevernek. A kálvinisták templomukat csak 40 esztendeje építették Füreden, de azóta háromszor is renoválták. — A füredi kálvinista templomról szóló vallomásokat csak így lehet megmagyarázni: A füredi katolikus templom — mint később látni fogjuk —

teljesen elpusztult, azért Füreden nem is lehetett szó a kat. templom elfoglalásáról, hanem csak új templom építéséről, mely a tanuvallomások szerint kb. 1710 körül épült. A jegyzőkönyv tanuvallomásait össze lehet foglalni a jegyzőkönyv szavaival: «Azon időben minden ezen nevezett faluk pusztán álltak, a templomok is mind elpusztultak és következendőképpen akkor se predikátor, se mester, se exortitiumok nem volt, se kálvinistáknak, se lutheranusoknak azon pusztá falukban.» Továbbá «a templomok mind katolikusok voltak.» A templomok katolikus eredetét bizonyítja még az is — mondják a tanúk —, hogy mindegyiknek volt szentélye, mely más vallás számára épült templomoknál hiányzott volna.⁷

Mindebből az következik, hogy a füredi és környékbeli kat. egyházak két tényezőnek köszönhetik pusztulásukat. Főtényező a török pusztítás, mely után a régi egyházak feléledését a reformáció térfoglalása hosszú időre megakadályozta. A füredi egyház is teljesen elpusztult, a reformáció pedig megakadályozta a pusztulás utáni feléledését; térhódításával majdnem két évszázaddal késleltette az ősrégi elpusztult füredi plébánia újraalapítását.

⁷ Veszprémi püspöki lvt. Acta neg. rel. cum. acath. concernentia fasc. III. 1746.—86.

II. Kísérletek a plébánia új meg- alapítására.

1725—1918.

A füredi plébánia a XVI. és XVII. században teljesen elpusztult. Anyagi alapjai, a plébános javadalma eltűnik, temploma összeomlott, teljesen romokban hevert olyannyira, hogy a kálvinisták is új templomot építenek, mert a kat. templomot már nem tudják kijavítani, mint azt a környékbeli falvakban tették. Hívei elmenekültek vagy elpusztultak a végvári harcokban, a megmaradtakat a reformáció hódítja el a kat. egyháztól. Teljes pusztulás ez, mely után nem helyreállításról, hanem újraalapításról lehet csak beszélni. 1747-ben — mint látni fogjuk — csak 7 kat. család van Füreden. A kevés lélekszám dacára is már 1725-ben megtaláljuk a füredi katolikusok első megmozdulásának nyomait. A kevés katolikus templomot akar építeni a réginek a romjain, temetjük közepén. Tervük sikertelensége nem rajtuk múlt. A tihanyi apát, Grasso Vilibald főgondja az apátság elkallódott birtokainak visszaszerzése volt. Elveszett az apátság füredi birtoka is, melyet Grasso peres uton akar visszaszerezni. De tévedése miatt azt is

elveszti, ami jogosan megillette volna, amennyiben azt gondolta, hogy nagyon csekély kivétellel az egész Füred a tihanyi apátság birtoka volt. Valószínűleg e tévedésének eredménye a füredi katolikusok templomépítésének meghiusulása is. A füredi katolikusok 1725-ben templomot akarnak építeni a régi helyén, a régi romjaiból. Hozzá is fognak, de a tihanyi apátnak tudomására jut a dolog, mire ő letiltja őket, mert szerinte a telek, melyen építeni akarnak, az apátság birtokai közé tartozik. A hivek tiltakoznak ellene és cáfolják az apát állítását és templomtelkükre vonatkozó jogigényét. Ők — mondják — a régi helyén építenek, mely a temető közepén áll, tehát nem tartozhatik az apátság telkéhez. Azt állítják, «hogy a mostani ujítása a szentegyházuknak a tihanyi apátságnak semmi kárára nincsen, mivel nem esett azon funduson, hanem a cimeteriumnak közepén, mit a cimetériumnak környül kőből álló kerítésének fundamentumából kitetszik.» Hiába tiltakoztak, hiába bizonyították be az apát állításának téves voltát, abba kellett hagyni a templom építését.⁸

Grasso utóda, Leis Ágoston kezdi meg a vidék lelki gondozását, melynek súlypontja természetesen az elpusztult környékbéli bencés plébániák helyreállításán van. Balatonfüred tehát kívül esik az apát működési körén, bár hatása Füreden is érezhető volt. Leis ugyanis a negyvenes években ferencrendi szerzetest hozat a vidék lelki gondozására, melynek eredményességét az is mutatja, hogy a kálvinisták közül negyven visszatér az egyházba. A visszatértek között van két füredi is: Szakács János és Varga János. A katolikus élet ez első megmozdulása kihívta a protestánsok ellenszenvét, mely 1744-ben egy szégyenletes esetben robbant ki. A

⁸ Pannonhalmi szent Benedek r. tört. V. r. I. k. 71.

katolikusok az egész vidékről a tihanyi pap vezetése alatt Felsőörsre mentek a Magdolna-napi bucsura. A visszatérő bucsusokat a füredi temetőben elrejtőzött kálvinisták megtámadták és tettelegesen bántalmazták. A tihanyi papot, Csupord Vincét az apátság füredi jobbágya, Tolnai János menti ki a kálvinisták kezéből. A sérelem a tapolcai megyegyűlés elé került, de végleges elintézése ismeretlen.⁹

A XVIII. század közepéről már vannak megbízható adataink a füredi katolikusok helyzetéről az egyházlátogatási jegyzőkönyvekben. Az 1747-i jegyzőkönyv első, szomorú megállapítása Füredről: *catholici nullum habent exercitium*. Tehát a füredi katolikusoknak nincs semmi vallási gyakorlatuk. Továbbá megemlíti, hogy van temetőjük, a temetőben pedig láthatók még rég elpusztult templomuk romjai. A lélekszám 30, mely hét családra oszlik. De a hét közül kettő már vegyesvallású. Csizmadia Péternek és Nemes Jánosnak kálvinista feleségeik vannak. Az utóbbin érezhető is a hitközömbösségre nevelő vegyesházasság hatása, mert már tizenkét esztendeje nem gyónt.¹⁰ Tíz évvel később, 1757-ben a fejlődésről tesz tanúságot és egyben a katolikus lakosság arányszámát is közli. A faluban összesen kb. 170 család él. A katolikusok lélekszáma tíz év alatt 26-tal emelkedett. Viszont most már hat vegyesházás van, sőt közülük egyik hitehagyott lett. Akadnak ismét visszatérők is. 1753-ban Csizmadia Éva és Görög Heléna, 1755-ben pedig Vas Imre. A jegyzőkönyv az arácsi katolikusokkal is foglalkozik, kiknek helyben plébániájuk és a kálvinistáktól visszaszerzett templomuk van. A lélekszám több, mint Füreden. A 879 református mellett 95 katolikus van, de kö-

⁹ U. o. 76.

¹⁰ Veszpr. pp. lvt.: Can. vis. Distr. Veszpr. 1748. 487.

zülük husz felnőtt nem végezte el husvétii gyónását.¹¹

1754-ben vizsály tört ki a katolikus és kálvinista hívek között, mely negyedszázadon át tartott és csak 1788-ban nyert teljes befejezést a katolikus hívek sérelmének orvoslásával. A vizsály gyökere visszanyulik arra az időre, amikor a kálvinisták megépítették templomukat és a templom mellett haranglábát is állítottak fel. A templomépítésben és a harangláb, harang megszerzésében a katolikus hívek is segítettek a kálvinistáknak és ezért a harangot a katolikusok is használták. A jelzett évben a harang közös használatából összeütközés támadt a katolikusok és kálvinisták között. A jogaikban sértett katolikusok a kir. helytartótanácsához fordultak jogorvoslásért. A helytartótanács megyei bizottságot küldött ki a peres ügy lefolytatására, megadva az irányelveket és felteendő kérdéseket is az ügy tisztázására, melyek szerint a pert le kell folytatni. Mivel a katolikusok panaszos levele elveszett, csak ezekből a kérdésekből következtethetünk arra, hogy mi volt a katolikus hívek sérelme és panasza. A kérdések a következők: 1. Vajjon az egész nép, vagy a nagyobb fele jelen volt-e az összeütközésnél? 2. Vajjon a gondnok és a helység öregjei (valószínű a ref. egyház presbiterei, vagy a község előljárói) tudtak-e az esetről? 3. Ha tudtak róla, akarták-e a verekedést megakadályozni? Ez a három kérdés enged következtetni a katolikus hívek sérelmére: A katolikusok a templom és harangláb építésével és a harang beszerzésében való közreműködésükkel jogot szereztek — valószínűleg egyezség útján — a harang használatára. Egy alkalommal a harang használatában a kálvinisták erőszakkal megakadályozták őket és ez a katolikusok szer-

¹¹ Conscriptio animarum Distr. Vespr. 1757. 47—59.

zett jogainak megsértése volt, melyre ők peres uton orvoslást kerestek. A kir. helytartótanács a megyei bizottságnak azt is meghagyja, hogy a harangot, mely a református templom mellett álló haranglábon van, vétesse le és tegye hivatalos pecséttel zár alá, hogy a harang közös használata a per eldőltségig ne legyen újabb összetűzés oka. A kir. helytartótanács rendeletének a megyei bizottság a harang levételével és lepecsételésével eleget is tett. A kir. helytartótanács döntése 1778-ban jön meg. Az ítélet a harangot a katolikusoknak adja, kik tiz éven át használják is. A református hivek azonban nem nyugodtak bele harangjuk elvesztésébe és tiz év mulva erőszakkal vették vissza a katolikusoktól. A község néhány kálvinista vezető embere rávett húsz füredi kálvinistát, hogy vegyék le a harangot a katolikusok haranglábáról és vigyék vissza a kálvinista harangládba. A rábeszélés, mint a tettesek maguk beismerik — az ő félrevezetésükkal történt. A husz kálvinista vissza is vitte a harangot, amire a katolikus hivek Vida Imre Zala vármegye alispánjához fordultak harangjuk visszavételéért. Az alispán jelenti az esetet a veszprémi püspöknek, majd szigoru vizsgálatot rendel el, kilátásba helyezve a bűnösök szigoru megbüntetését. Az alispán által kilátásba helyezett szigoru büntetéstől való félelem és a füredi előljárók ösztönzése azt eredményezte, hogy még a vizsgálat megindítása előtt a tettesek visszavitték a harangot a katolikus harangládba, hogy ezzel is enyhítsék a kilátásba helyezett, rájuk váró büntetést. Nem csalódtak. Az alispán vegyes bizottságot küld ki a helyszini tárgyalásra, melynek tagjai református részről Domonkos Ferenc vármegyei ülnök, katolikus részről Oszterhuber Ferenc, elnök pedig Jankó Ábrahám balatoncsicsói plébános, mint kerületi esperes. A bizottság tagjai

megjelennek Balatonfüreden és megidézik a husz kálvinista polgárt, kik a harang eltulajdonításában részesek voltak. A tettesek beismerik hibájukat, melyet már helyre is hoztak és a harang körüli bonyodalmak végleges elintézése céljából nyilatkozatot irnak alá, melynek tartalma a következő: A füredi kálvinista gyülekezet nem hibás, csak ők huszan; remélik tehát, hogy hitsorsosaik büntetés nem éri. Ők is «ezt némely parantsolóknak s currenseknek balmagyarázatjából» tették és az előjáróság ösztönzésére vissza is vitték. Ezért remélik, hogy őket sem éri büntetés és ezért alázatosan esedeznek is. Kijelentik továbbá, hogy a «szomszédságos egyezségnek fenntartására» törekszenek. Végül elismerik, hogy a harang a katolikusokat illeti meg, mert a katolikusok is «concurráltak azon harang szerzéséhez s építésekhez.» Csak azt kívánják, hogy a katolikusok ne vigyék ki a faluból. Aláírva a husz szereplő polgártól, mint: Gyenis Pál, Gyenis János kurátor, Gyenis István, N. Somogyi Ferenc, Somogyi Dávid, Siskei István, Pálfi Gergely stb. Ezzel a nyilatkozattal véglegesen lezárul a sokáig huzódó harang ügy.

1761-ig maradt érvényben az 1757-es Canonica Visitatio megállapítása a balatonfüredi katolikus életről, illetve annak hiányáról. Csak temetőjük van s a temetőben a régi templom romjai, melynek felépítését a tihanyi apát tévedése akadályozta meg 1725-ben. A környéken lévő bencés-plébániákon folyó restaurációs munka Balatonfüreden alig éreztetheti hatását és így az egyházlátogatási jegyzőkönyv adja hüen a füredi katolikus hívek életét: catolici nullum habent exercitium, vagyis nincs semmi vallási gyakorlatuk. 1761-ben megváltozik a helyzet. Közvetlenül ugyan most sem történt lépés a füredi hívek lelki gondozására, mert jogilag tovább is

az újra felállított paloznaki plébániához csatolták őket, melyből azonban — a plébánia nagysága és Fürednek az anyaegyháztól való távolsága miatt — nem keletkezhetett a katolikus hitéletet megindító lelki kapcsolat, még kevésbé lelkipásztori munkából fakadó hitélet. 1761. év tavaszán Vajda Sámuel tihanyi apát kápolnát épít az apátság balatonfüred-fürdőtelepi birtokán a gyógyforrás mellett, a mai fürdőigazgatósági épület helyén. Sem a kápolna nagysága, sem rendeltetése nem célozza Balatonfüred községének, illetve katolikus hiveinek lelki gondozását. A kápolnáról megemlékezik az 1778. évi egyházlátogatási jegyzőkönyv, mely szerint a kápolna befogadó képessége kb. harminc személy, felszerelése az oltáron kívül egy ezüst kehely, egy kazula a hozzá való tartozékokkal és egy szentségtartó. Van harangja is, mely inkább nagyobb méretű csengő; a súlya harminc font. A kápolnának nincs állandó lelkésze, a gyógyulást kereső bencés-szerzetesek látják el benne a lelkészi teendőket nyáron, mikor a fürdőtelep nagyobb látogatottságnak örvend. Ugyanez az egyházlátogatási jegyzőkönyv Balatonfüred községről megismétli az 1757. évi jegyzőkönyv megállapításait, hogy t. i. a katolikusoknak nincs a faluban semmiféle vallási gyakorlatuk, de hozzáteszi, hogy van már haranglábuk, abban egy harang, de az is használhatatlan állapotban, mert repedt.¹² Mivel a telepi kápolnának nem volt állandó lelkésze, így a kicsiny kápolnában szó sem lehetett még a falusi hivek lelki gondozásáról. A tihanyi apátság csak üdülő papjait küldi oda nyáron, mikor a fürdőtelepen gyógyulást kereső betegek lelki szükségleteiről kell gondoskodni, a falu lelki érdekeit nem tartja szem előtt. A veszprémi püspökség azonban szeretné a kápol-

¹² Veszpr. pp. lvt.: Can. vis. 1778. 505.

nát a falusi hivek lelki gondozásának szolgálá-
tába is beállítani azáltal, hogy állandó papot
rendel a kápolnába. Ezt pedig úgy véli meg-
oldhatónak, hogy két nyugdíjas papot helyez
oda. Ezért 1787. máj. 17-én a következő kérést
intézi a kir. helytartótanács: A veszprémi
püspökség hajlandó a Balatonfüred-fürdőn álló
kápolnához két nyugdíjas papot helyezni, hogy
így a kápolna alkalmas legyen egész éven át
Balatonfüred község katolikus hiveinek lelki gon-
dozására is. De a két papnak a nyugdíj cse-
kéltsége miatt nincs biztosítva a megélhetése,
azért arra kéri a helytartótanácsot, hogy járul-
jon hozzá az odaküldendő két papnak a nyug-
díjához és, ha hozzájárul, ezzel a falusi hivek
gondozása is megoldódnék.

A kérvényre kapott válasz ismeretlen, de a
kérés megtagadása biztos, mert a telepi kápolna
nem kapott állandó lelkészt és továbbra is a
bencésrend papjai látták el, csak nyáron a lel-
készi teendőket.

Bár a kápolna nem szolgálta maradék nél-
kül a füredi kat. hivek lelki érdekeit, mégis
többbizben adott alapot a füredi plébánia felállí-
tására irányuló törekvéseknek, de sajnos mindig
sikertelenül.

A füredi plébánia felállítását kívánja a kir.
helytartótanács 1778-iki döntése is, melyet a
harang ügyben hozott, hogy a jövőben a község
kétvallásu hivei között minden — a harangügy-
höz hasonló — egyenetlenkedés elkerülhető le-
gyen. A kir. helytartótanács kívánsága elsősor-
ban azoknál talált visszhangra, akiknek érdeke
és kötelessége volt a hivek lelki szükségleteiről
is gondoskodni: a vidék földesurainál, kik mind
egyházi személyek. Még a kir. helytartótanács
döntésének évében, 1778. aug. 13-án Vajda
Sándor tihanyi apát, Horváth Pál veszprémi

püspöki helynök a káptalan nevében, Kis Ferenc a devecseri Eszterházy birtok kormányzója urának, Eszterházy egri püspöknek megbízásából közös értekezletet tartanak Balatonfüreden és megtárgyalják a balatonfüredi plébánia felállításának lehetőségeit és közösen magukra vállalják a felállítandó plébánia anyagi megalapozását. Templomot nem építenek, mert egyenlőre a telepi kápolna is megfelel a célnak. De építenek iskolát és a jövőendő plébánia lelkészének s tanítójának megélhetését közösen biztosítják a következő tehermegosztással: A pap és tanító javadalmazására adnak mindhárman külön-külön 7—7 hold földet füredi birtokaikból, melyhez a veszprémi káptalan ad még hat holdat. Az összesen 27 holdból 18 a papé, 9 pedig a kántoré. Ezen kívül az apátság ad még a papnak 8, a tanítónak 3 szekér szénát termő rétet, továbbá mind a hárman közösen gondoskodnak a kántortanító számára egy kb. 3 szekér szénát termő rétről. Vajda tihanyi apát annyira bízott a plébánia felállításának sikerében, hogy az apátság részéről vállalt kötelezettségek teljesítését rövid időn belül biztosítani akarta. Azért már dec. 28-án maga elé hívatta Vámosi Farkas Gergelyt, Bertók Istvánt és Bertók Gergelyt, kik a tihanyi apátság örökös jobbágysai és egyben bérlői voltak és felszólította őket, hogy az apátságtól bérelt arácsi határban fekvő Berki és Kőrösi nevű réteket adják vissza, mert azokra a Füreden felállítandó plébánia papjának és tanítójának szükségük lesz. A bérlők kérik, hogy hagyjanáluk a réteket, mire az apát meghosszabbítja a rétek bérletét, de csak a füredi plébánia felállításáig. Horváth vikárius terve szerint a felállított füredi plébániához csatolták volna Aszófőt és Szöllöst, mint leányegyházakat. Ezért pártfogolta a tervet a tihanyi apát, mert akkor az

apátság felszabadult volna az aszófői plébánia felállítására, melyhez, mint leányegyház Szöllös is hozzákerült. Közben azonban Batthyányi primás parancsára fel kellett állítania az aszófői plébániát és hozzácsatolni, mint leányegyházát, Szöllöset. Erre elállott a füredi plébánia fenntartására vállalt kötelezettségétől, annál is inkább, mert előtte ugyanezt tette Eszterházy is. Az így megnagyobbodott terheket pedig már azért sem vállalta Vajda apát, mert neki vállalni kellett a már felállított aszófői plébánia terheit és így Aszófő és Szöllös elestével nem állott érdekében elősegíteni a füredi plébánia felállítását, sőt ezt kötelességének sem tartotta. A vállalt kötelezettségekről való lemondást is azzal indokolja, hogy az apátságnak Aszófő és Szöllös lekapcsolásával csak egy jobbágycsaládja van, így neki nem érdeke és nem is érdemes hozzájárulni a füredi plébánia javadalmazásához.

A plébánia felállítása nem sikerült. A hivek lelkében a sikertelenség fájalmát még az is növelte, hogy a telepi kápolnában sokszor nyáron sem volt miséző pap. Az apátság, illetve a bencés-rend nyáron sem küldött intézményesen papot a nyár egész tartamára, hanem csak a gyógyfürdőre szoruló beteg rendtagokat, ha ilyen nem volt, akkor senkit sem. Zala vármegye kérte az apátot, Vajda Sámuel, hogy legalább nyárra biztosítsa egy papnak a telepi kápolnához való küldését a fürdővendégek számára, de az apát ezt is elutasítja. Félév múlva, 1785. nov. 9-én Zala vm. megismétli kérését, de most sem talál meghallgatásra. 1786. ápr. végén a fürdő megvizsgálására kiküldött bizottság is kívánatosnak tartja, hogy legalább nyáron legyen a kápolnának lelkésze. A többszörös kérésnek enged is Vajda apát és ígéretet tesz a kérés teljesítésére. Zsoldos Xavér az első, akiről, mint a kápolna

nyári lelkészéről bővebb tudomásunk van. Ő írja, hogy telepen 1797-ben már 54 állandó lakos volt. Mivel a faluból és a vidékről is jönnek a hivek, hogy hitüket gyakorolhassák, azért ő télen is ottmarad, pedig csak a nyári ott tartózkodásért kapott 40 forintot. Elődjének, Plajer Miklós ferencrendi szerzetesnek csak nevét ismerjük. Utána már egész éven át ott tartózkodó lelkészek következnek, kiknek sora nem is szakad meg. Jövedelmük különböző. 1816-ban új lakás készül a lelkész számára a ligeti utca elejének jobb oldalán. A lakás 6 helyiségből állott és a Grand Hoteltel állott összeköttetésben.

1784-ben a füredi hivek is megpróbálták a telepi kápolna felhasználásával plébániát szervezni. Az arácsi katolikusokkal együtt ilyen irányban tett lépéseiknek kezdetét nem ismerjük, mert egész mozgalmuknak csak egyetlen írott emléke maradt fenn. 1784. ápr. 20-án Jankó Ábrahám Tompa József vicebíróval kiszáll Balatonfüredre és ott összeírják, hogy a Füreden felállítandó plébánia szervezéséhez, a plébánia és plébános fenntartásához, továbbá az emelendő plébánia-templom építéséhez mennyivel járulnak hozzá a füredi és az arácsi hivek? A hivek azonban csak a plébános megélhetéséről hajlandók gondoskodni. Templom szerintük egyenlőre nem kell, ott van a telepi kápolna, melyet fel lehet használni a plébánia céljaira. Ép úgy nem akarnak hozzájárulni a plébánia költségeihez sem, mert erre a célra Horváth Pál veszprémi kanonok már hagyományozott 1000 forintot. A plébánia fenntartására a következő kötelezettségeket vállalják: 24 füredi és 5 arácsi család fizet a plébánosnak évenként negyedforint készpénzt és fél pozsonyi mérő búzát. Ehhez jön még a stóla 2 egész 45 század forint és egyéb jövedelmek, melyek az esperes számítása szerint összesen 31 forintot

tesznek ki. Ez a csekély összeg csak a hivek hozzájárulását jelenti és nincs szó a plébános ingatlan-jövedelmeiről, a javadalomról és a földbirtokosok hozzájárulásáról. Mindezek a jövedelmi források — úgy látszik — elegendők lettek volna a plébánia felállításához és fenntartásához, mert az esperes bizik a plébánia felállításának sikerében, sőt annyira biztosra veszi, hogy már a plébánia fundusának kijelölését és az építéshez szükséges anyag kiválasztását tartja a legközelebbi teendőnek. A hivek hozzájárulásáról szerkesztett kimutatásról megjegyzi, hogy ebben az ügyben már két alkalommal is írt Eszterházy Károly egri püspöknek, mint egyik földesurnak, de választ nem kapott. Ennek okát pedig abban látja, hogy Eszterházy most csak az arácsi templommal törődik, azt akarja renoválni, amihez az anyagot is odahordatta már. Addig, míg az egri püspök válasza meg nem érkezik, nem tesznek további lépéseket a plébánia felállítására. Nincs is adatunk rá, hogy tettek volna és arra sem, hogy Eszterházy magatartása vagy egyéb okok akadályozták volna meg a plébánia felállítását, de tényleg nem lett meg.

A füredi plébánia felállítása kísérletének a sikertelensége után 3 évtizeden keresztül nincs adatunk sem a hivek, sem az egyházi illetékes tényezőknek ilyen irányú kísérleteiről. A következő kísérlet csak iskola felállításra 1813-ban történt. A hivek plébánia nélkül legalább gyermekeik kat. neveléséről szeretnének gondoskodni, mert az anyaegyház paloznaki iskolájába a nagy távolság miatt nem küldhetik el gyermekeiket és így a helybeli ref. iskolába kénytelenek járatni őket. Így pedig veszélyeztetve látják a családban ápolt kat. hit fejlődését gyermekeik lelkében. Ez a nemes motívum indítja őket arra, hogy kérésükkel a veszprémi káptalanhoz, mint birtokos kegy-

urhoz forduljanak. A káptalan méltányolja a fürediek kérését és 1813. okt. 1-én továbbítja azt a kir. helytartótanácsához. Az egyházmegyei hatóság is igyekezik mindent megtenni az iskola felállítása érdekében, azért a birtokosokat felszólítja arra, hogy anyagi hozzájárulásukkal tegyék lehetővé az iskola felállítását. Kurbély György püspök a másik két illetékes birtokost, a pannonhalmi apátságot és az Eszterházy uradalom intézőségét is értesíti a füredi hívek kéréséről és egyben kéri őket, hogy járuljanak hozzá az iskola, tanítólakás költségeinek fedezéséhez. A kegyurakban meg is volt a készség a füredi iskola felállítására, kész mindegyik az iskola, tanítólakás költségeit birtokuk arányában viselni. Már október 14-én Bezerédi Ignác, az Eszterházy-birtokok pápai kormányzója, levélben közli a püspök megkeresésére Eszterházy választát, mely szerint kész vállalni az iskola építésének ráeső részét és kéri a veszprémi püspököt, hogy állapítsa meg a vállalt összeg nagyságát és erről őt értesítse. December 11-én a másik földesur, a pannonhalmi apátság is ugyanezt írja a veszprémi püspöknek. Chrysostomus pannonhalmi apát válaszában még bővebb felvilágosítást kért a püspöktől az iskolaügyre vonatkozólag, sőt indítványt tesz a püspöknek, mely szerint a füredi hívek nemcsak iskolához, hanem a tözsomszédságban, Arácson plébániához is jutnának a kegyurak nagyobb anyagi áldozata nélkül. Ő úgy tudja — írja az apát —, hogy Arácson 1763/64. körül még volt plébánia iskolával és templommal. Arács pedig, tekintve a környékbeli lelkipásztor nélkül élő hívek elhelyezkedését, központi helyen fekszik és így igen alkalmas plébánia és iskola felállítására, melléképületei még most is meg vannak. A plébánia Arácson való felállításának tervét nem ő találta ki, hanem

azt Zsolnai Dávidtól hallotta, ki szintén foglalkozott ennek a tervnek ilyen módon való megvalósításával. A pannonhalmi apátság és az Eszterházy-uradalmak intézője ebben az ügyben egymással is váltanak levelet, melyben biztosítják egymást készségükről és a vállalt kötelezettségek teljesítéséről, mihelyt az iskola építése aktuálissá válik. A birtokosok támogatásának megszerzése után rögtön a gyakorlati megoldásra törekszenek, elkészítik az építendő iskola és tanítólakás tervrajzát és költségvetését. A terv, sajnos elveszett, azonban a költségvetés megmaradt, de csak hiányosan és az sem részletes. Így abból sem az épületek nagyságára, sem az épület helyiségeinek elhelyezésére következtetni nem lehet. A költségvetés végösszege 2.816 forint. Az iskola felépítése elmaradt, okát nem tudjuk.¹³ Tizennégy évig kellett még várni a füredieknek, hogy legalább végre kat. iskolájuk legyen a községben.

1824-ben ismét kérvényt irnak a füredi hivek a veszprémi püspökséghez Kis Ferenc nagyprépost, püspöki vikáriushoz címezve. Arra kéri a vikáriust, hogy a füredi birtosoknál hasson oda, hogy azok segítsenek Füreden katolikus iskolát felállítani. A kérvényben panaszkodnak, hogy sokszor kérték már ezt, mindig meg is ígérték nekik az iskola felállítását, de az ígélet sohasem vált valóra. Paloznokon — írják — van katolikus iskola, pedig ott kevesebb a hívők száma, mint Füreden. A kérvény aláírói a hivek nevében: Csizmadia Pál, Elmond József, Csák Péter és még többen. Kis József meghal a következő évben és így nem tudta valóra váltani a fürediek kérését, de a fürediek kérése halála után is felszinen maradt. Hivatali utóda, Küllei János veszi kezébe a fürediek iskola-ügyét. 1825. ápr. 3-án ír Eszterháznak és a tihanyi apátságnak, hogy

¹³ Acta par. V. A. D. Distr. Sümeg. 1811—20. fasc. XXII.

mint birtokosok járuljanak hozzá a füredi iskola felépítéséhez. Eszterházyhoz irt levelében meg is említi, hogy a fürediek kérése nem újkeletű, hanem már régi, több alkalommal megismételt kívánság «hogy a reformátusok által szorongatott katolika nyájnak kívánatos neveltetése szereztet-hessék.» Az iskola felállítására most jó alkalom volna — írja Küllei Eszterháznak — mert a veszprémi káptalan füredi birtokán van egy ház, mely éppen eladó és alkalmas volna az iskola céljaira. A káptalan már el is határozta, hogy megveszi a házat a felállítandó iskola számára, de várja, hogy a másik két szomszédos földesur is járuljon hozzá a ház megvételének összegéhez. A nagyrépost azt sem hagyja figyelmen kívül, hogy Eszterháznak birtoka Füreden per alatt áll. Azért kéri őt, hogy a per kétséges kimenetele miatt ne álljon el az iskolai épület megvételéhez való hozzájárulástól. A káptalan ugyanis kész az Eszterházyra eső összeg kifizetésére a ház megvétele alkalmával, a kifizetésnek Eszterházy eleget tehet majd akkor, ha a per javára eldől, csak a ráeső részt kötelezvényben most vállalja magára. Küllei ír a tihanyi apátnak, Horváth Pálnak is, őt is kéri az iskola felállításához való hozzájárulásra, illetve az iskola céljaira kiszemelt eladó ház megvételében való részvételre. Az apát Pozsonyban tartózkodik, onnan válaszol a nagyrépost levelére ápr. 11-én. Válaszában hozzájárul az iskola felállításához és a tanító javadalmazásához. Az apát válasza után a káptalan hivatkozva arra, elhatározza ápr. 20-án, hogy felajánl évenként 122 forintot az iskola céljaira. Május 15-én megérkezik Eszterházy válasza is. Barca Ádám jószágigazgatója utján közli Külleivel, hogy az iskola felállításában vállalja a ráeső részt, de csak akkor tesz ennek eleget, ha füredi birtok-

pere szerencsésen befejeződött. Így együtt volt az anyagi alap az iskola felállításához és 1828-ban megvan már az iskola, melynek épületét 200 forintért vették meg. Azév március 23-án Küllei számadása beletekintést enged az új iskola anyagi ügyeibe. A tanító fizetésére szolgál a káptalan által megajánlott évi 122 forint és a hivek adója. A hivek hozzájárulását azévi márc. 8-án az általuk kiállított és aláírt kötelezvény ismerteti, mely megszabja a tanítónak a hivek részéről vállalt járandóságait. A kötelezvény szerint a tanító kap minden katolikus pártól fél mérő buzát és készpénzben 15 krajcárt, félpártól pedig 8 krajcárt. Dologi szolgáltatások: Ha a tanító kap a birtokostól rétet, a hivek kötelesek lesznek azt lekaszálni és a szénát hazaszállítani. Végül minden igásállattal rendelkező gazda egy forduló fát visz haza a tanítónak a község határában fekvő erdőből. Aláírva: Belányi Péter, öreg Darab József, Csizmadia Pál, Szücs Ferenc, Varga Ádám és több füredi hívő.¹⁴ Teljesült tehát a füredi hivek kérése, lett iskolájuk, melynek működéséről az első adat 1828-ból maradt ránk. Így gyermekeik nevelése a katolikus iskolában biztosítva volt, a felnőttek lelkigondozását azonban csak a plébánia felállítása valósította meg. Bár volt már a telepi kápolnának állandó lelkésze, azonban — úgy látszik — nem tartotta kötelességének a falusi hivek lelki gondozását. 1827-ben Elter Károly telepi lelkészt az egyházmegyei hatóságnak még arra is figyelmeztetni kell, hogy rendesen tartson prédikációt, mert eddig azt sok esetben elhanyagolta.

1830-ban új templomot építenek a füredi reformátusok. Régi templomuk üresen áll, bár nem volt még egészen használhatatlan állapotban és azért felajánlják megvételre a füredi katoliku-

¹⁴ Acta par. V. A. D. Distr. Füred. 1821—34. fasc. XXX.

soknak. A katolikus hívek jó alkalomnak tartják ezt arra, hogy templomot szerezzenek és megteszik a lépéseket a templom megszerzésére. 1834. ápr. 16-án kérvényt irtak a veszprémi püspöknek. Arra kérik, hogy pártolólágg terjessze fel kérésüket földesuraiknak, hogy vegyék meg a régi üres kálvinista templomot a katolikus hívek számára. Jó alkalomnak tartják a templom megvételét, mert olcsón lehetne megkapni. A templomot ugyanis a kálvinisták a katolikusok segítségével építették fel. Azért a kir. helytartótanácsnak a harangügyben hozott döntése arra kötelezte a kálvinistákat, hogy majd akkor, ha a katolikusok templomot építenek, a templomépitésben a kálvinistáknak is segíteni kell. A kálvinisták — mondja a kérvény — tudják ezt a kötelességüket, elismerik jogos eredetét és ezért most nagyon olcsón eladnák a katolikusoknak a régi templomot, hogy a kir. helytartótanácsból rájuk rótt kötelezettségnek ilyen módon eleget tehessenek. Hivatkoznak a katolikusok arra is, hogy az említett kir. helytartótanácsi rendelet már szükségesnek tartotta 1778-ban a kat. plébánia felállítását, mely még most sem valósult meg. A kérvényben felhozott állításaik igazolására csatolták a kir. helytartótanács rendeletét, melyben állításaik mind bennfoglaltatnak. A püspök azonban nem tartja helyesnek a füredi hívek kérését, nem is pártfogolja azt, mert nem továbbította a földesurakhoz. Csak ráírta a kérvényre: ad feliciora tempora relegatur, vagyis el kell tenni jobb időkre.

A hívek tehát nem tudják megszerezni a régi református templomot, melynek megvétele alapját képezhette volna az annyira óhajtott plébániának. Eme sikertelen kísérlet után figyelmük megint a telepi kápolna felé fordult, hogy az állíttatnék be a katolikus hitélet szolgálatába.

De egyben látják azt is, hogy a templom kicsiny, nem tudná a falusi hivek kis hányadát sem befogadni, hisz az 1846-i egyházlátogatási jegyzőkönyv szerint 24 ember fért el benne. 1837-ben arra kéri a fenntartó tihanyi apátságot, hogy építsen nagyobbat. Bresztenszki tihanyi apát a telep fejlődésének érdekeit is figyelembe véve, megígéri új telepi kápolna felépítését. 1841. szept. 21-én leteszik a ma is fennálló telepi kápolna alapkövét. Az építendő kápolna nem a tihanyi apátság telepi birtokán épül, hanem az apátságtól cserélt telken, melyet sipos Bertók Istvántól cserélt el az apátság a kemencsei dűlőben fekvő telekért. A kápolna nagyon lassan épült. Ennek oka az apátság pénzügyi helyzete volt. 1845-ben a tihanyi apátnak kölcsönt is kellett felvennie Zichy Róbert gróftól, hogy a kápolna építése meg ne akadjon. A kápolna keresztjét már 1844. dec. 4-én feltették, de véglegesen csak 1846. év első felében készült el. A kápolna tervét Fruhman Antal győri építész készítette. A főoltár képe Kerling Henriette festménye, ki akkor a nádor udvari festője volt. A négy evangelista pedig Pucher veszprémi festő műve. 1846. máj. 16. déli 12 órakor huzzták meg először az új templom harangját, majd június 21-én megtörtént a kápolna ünnepélyes megáldása. A szertartást az építtető Bresztenszki apát végezte nagy ünnepélyességgel, a szentbeszédet Vezérle Ignác veszprémi teológiai tanár mondotta. Az ünnepélyen résztvett Deák Ferenc is, ki a fürdőtelepen töltötte akkor pihenő idejét. A templom többi felszereléséről a következő adataink vannak: A mellékoltár 1862-ben került a kápolnába. Rimely Mihály tihanyi apát vette Bécsben a Szeverin-egylettől. Pend Alajos vette a harmóniumot 1856-ban. Ugyanő Écsy László fürdőfelügyelővel közösen másik harangot sze-

rez a kápolnának. A harang súlya 325 font, nevét szent Rozáliától kapta. A kápolna kántori teendőit a füredi tanító látta el, ezért az apátságtól rendes fizetést kapott.

Az épülő új telepi kápolnát 1846. máj. 16-án hivatalos egyházlátogatása alkalmával megtekintette gróf Zichy Domonkos veszprémi püspök. Az apát előtt kifejezte azt az óhaját, hogy mivel az új tágasabb kápolna alkalmas volna a füredi plébánia számára, szeretne eleget tenni a fürediek több alkalommal is megismételt kérésének, hogy Balatonfüreden plébánia létesüljön. A tihanyi apát, Bresztenszki Béla magáévá tette a püspök óhaját és elhatározta, hogy a telepi kápolna mellé plébániát alapít, melynek fenntartó kegyura a tihanyi apátság lesz, továbbá rendi plébánia, hol a lelkészek a bencésrend tagjai lesznek. A plébánia alapítására vonatkozó terveit már dec. 11-én a püspök elé terjeszti. Levelében arra kéri a püspököt, hogy Balatonfüredet és Balatonarácsot válassza el a palóznaki plébániától és Füreden alapítson plébániát, melynek leányegyháza legyen a két hely közelsége miatt Arács. Közli erre vonatkozó indokait is: Füred és Arács legmesszebb esnek az anyaegyháztól, Palóznaktól, pedig a két faluban a kálvinisták nagy többsége miatt leginkább volna szükség a hívek lelki gondozására, mert így az anyaegyház távolsága miatt lelki veszélyben fognak. Végül a plébánia megszervezését nagyban elősegíti az, hogy van már elég tágas kápolna, mely elég a hívek befogadására.¹⁵ A püspök készségesen elfogadja az apát előterjesztését és ilyen értelemben válaszol neki és kéri a plébánia megalapítására. Az apát nem késik soká, már a következő évben, 1847. márc. 7-én kiállítja a plébánia alapító levelét, mely a

¹⁵ Acta Dioec. 1846. n. 864.

plébánia anyagi alapjait határozza meg és fennmaradásának biztosítékait tartalmazza. A plébániára lelkészt mindig a pannonhalmi főapát küld, a fenntartásához szükséges anyagiakat pedig a pannonhalmi főapátság vállalja magára. A plébánia vezetésére kirendelt bencés-szerzetes a tihanyi apátságtól kap a házon és kerten kívül évenként 240 forintot készpénzben. Ellátásához még természetben a következőket kapja: 20 pozsonyi mérő buza, 40 p. m. rozs, 10 p. m. árpa, 6 p. m. zab, 30 kéve zsupp, 12 p. m. kukorica, 1 p. m. főzelék, 12 p. m. burgonya, 16 öl fa, 14 akó ó- és 22 akó ujbór, 200 font hus, 200 font só, 40 font tehén- és 30 font birkavaj, 24 font öntött-, 20 font cselédgyertya, 300 fej káposzta, 1 hizott sertés és 1 egyéves süldő. A hivek kötelességeit tartalmazza az 1846-iki egyházlátogatási jegyzőkönyv, melyet az alapítólevél is átvesz. A jegyzőkönyv szerint a hivek csak stólat adnak a papnak készpénzben. Temetésért 2 forint, keresztelésért 1 forint, esketés, vagy elbocsátó 2 forint. Kocsiról a plébános tartozik gondoskodni.¹⁶ Az alapítólevelet Bresztenszki beküldi a püspöki hatósághoz jóváhagyás végett. A püspök az alapítólevél vétele után káptalanját is, mint érdekelt füredi birtokost, értesíti az apát szándékáról. A káptalan kijelenti, hogy nincs kifogása a terv ellen, sőt hozzájárul a füredi plébános javadalmazásához is, a gabona- és bortizenhatodokon kívül minden más hasonló jövedelmét átengedi a leendő füredi plébánosnak. A Bresztenszki által felajánlott javadalom nemcsak biztos, hanem jó megélhetést biztosított volna a leendő füredi plébánosnak. A telepi kápolna gondozó lelkésze ebben az időben Kollár Henrik bencés szerzetes volt, a plébánia megszervezése után első plébánosa lett volna Bala-

¹⁶ Veszpr. pp. lvt. : A füredi ker. egyh. látogatása 1846.

tonfürednek. Ő annyira biztos volt a plébánia alapítás sikerében, hogy még az alapítólevélnek az egyházmegyei hatósághoz történendő beküldése előtt, már február 11-én plébánosnak tartja magát és egyik levelében azt írja, hogy Balatonfüreden plébánia van. Kollár azonban tudomást szerezve az alapítólevélben lefektetett javadalmazásról, kevésnek tartotta azt és az apáttól még többet kért, a hivatástól járó jövedelmeket is emelni akarta. Az alapítólevél jóváhagyása, a plébánia megszervezése huzódik, közben az 1848-as idők zavaros állapotai, az apátság jövedelmének megcsappanása, Kollár követelése valószínűleg elkedvetleníti Bresztenszkit és a következő évben ír a püspöki hatóságnak, hogy visszavonja a beküldött, jóváhagyásra váró alapítólevelet. Veszprémben Zichy Domonkos lemondása miatt széküresedés van, az új püspök, Ranolder János nem foglalta még el hivatalát, azért Szmodiss János helynök felel az apát bejelentésére 1849. dec. 23-án. Közli az apáttal, hogy kérését nem teljesítheti, mert erre helynöki hatásköre nem terjed ki. Kéri Bresztenszkit, hogy elhatározását egyelőre függessze fel és ismételje meg azt az új veszprémi püspök hivatalba lépése után, az majd teljesítheti az ő kérését. Ranolder püspök teljesíti is Bresztenszki kérését, visszaküldi az alapítólevelet és ezzel eláll a füredi plébánia ily módon való megalapításától.¹⁷ Sőt nemcsak a plébánia alapítás terve hiúsult meg, hanem megszűnik az eddig állandó lelkésszel megoldott expozitura is. Kollár még 1849-ben elhagyja Füredet és rendje őt Füssibe küldi adminisztrátornak és utána husz éven át nincs állandó lelkésze a telepi kápolnának, tehát 1869-ig. Csak a nyári idény alatt küld lelkészt a rend Füredre és évközben néha-néha látogat át egy-egy bencés-szerzetes a tihanyi

¹⁷ Acta Dioec. 1862. n. 746.

apátságból. Húsz év múlva állandó lelkész megy Füredre, de akkor sem intézményesen a kápolnához rendelve. Jalsovits Aladár betegségének gyógyítására ment Füredre hosszabb tartózkodásra és 1869. aug. 2-án kap joghatóságot a veszprémi püspöktől.¹⁸ Így a plébánia felállításának megghiusulása után a füredi hivek még szomorubb helyzetbe jutottak, mert most Jalsovics Balatonfüreden történt letelepüléséig a kápolnát nem vehették igénybe. Sőt Jalsovics letelepedése után sem részesülhettek lelki gondozásban, mert Jalsovics beteg ember volt, nem is igényelheték ezt tőle, mert nem mint lelkipásztor tartózkodott közöttük. Maradtak tehát továbbra is a paloznaki plébánia hivei, honnan az ő lelkigondozásuk szinte lehetetlen volt.

Az 1849-től 1869-ig terjedő időszakban a füredi hivek helyzetéről a paloznaki plébános jelentései számolnak be. 1848-ban a telepen már 88 a lélekszám, a faluban pedig 200. Az iskolában van 26 tanuló, 6 közülük a telepről jár az iskolába. A hivek között van tíz vegyesházas, kik közül hat térítvényel, négy pedig térítvény nélkül kötötte házasságát.¹⁹ Három év múlva kevesebb a lélekszám a telepen és a faluban egyaránt. A faluban van 183, a telepen 74 katolikus, viszont az iskolások száma 38-ra emelkedett. Vegyesházas most is csak tíz van.²⁰ 1852-ben a plébános jelentése szerint már tizenegy vegyesházas van. Ugyanez a jelentés közli a tanító jövedelmét is, mely 119 ezüstforint évenként, iskolájába már 44 tanuló jár.²¹

1862. márc. 27-én a füredi hivek nagysérelmet jelentenek paloznaki plébánosuknak, Vaszari

¹⁸ Acta Dioec. 1869. n. 1521.

¹⁹ Acta Dioec. 1848. n. 1022.

²⁰ Acta Dioec. 1841. n. 635.

²¹ Acta Dioec. 1852. n. 558.

Jánosnak: A füredi református vallásu bíró, Kutasi Péter megveszett kutyáját agyonütötte és a katolikusok temetőjében földelte el. Sőt az egyik sirról keresztet huzott ki és azt a kutya fölé akarta tüzni, de ebben egy katolikus hívő megakadályozta, azért most csak úgy van oda-dobva.

A plébános válaszában utasítja hiveit, hogy a temetőgyalázást jelentsek az illetékes tapolcai főbirónak. Az eset kivizsgálása és a bűnösök megbüntetése után az ítéletet küldjék el hozzá, mert ő ezt a szégyenletes esetet az ujságokban akarja közölni és jelenti a kir. kancelláriának is. A fürediek plébánosuk utasítására jelentik sérelmüket Bogdán Lajos tapolcai főbirónak, ki Balatonfüredre jön és helyszínen végzi a vizsgálatot. Az eredményről már apr. 3-án értesíti a paloznaki plébánost. A vizsgálat szerint — írja a főbiró — semmi bűncselekmény, vallásgyalázás nem történt. A kutya nem is volt veszett, sőt nem is a bevádolt füredi bíróé volt. Pintér József agyonütötte a kutyáját, melyet tíz éves kis fia és tizenkétéves játszótársa, Kuti József elvonszoltak a kat. temető árkába és ott el akarták ásni. Közben odaérkezett Kutasi Péter bíró a feleségével és Varga Gábor nevű kat. vallásu szolgalegényével. Mind a hárman látták, hogy a gyermekek egy három darabba tört keresztet akartak a kutya teteme fölé tüzni, amit a bíró és felesége megakadályozták. Az egész tehát a főbiró szerint nem más, mint éretlen gyerekség, melynek hire eljutott a faluba és ifj. Darab József a kat. hitközség gondnoka már elferdítve hallotta az egészet. Erre az elferdített hallomásra alapították a katolikusok vádjukat Kutasi Péter ellen. Kutasi bírót az egész faluban mindenki becsületes, derék embernek ismeri, akiről fel sem lehet tétélezni, hogy ilyen

vallásgyalázásra vetemedett volna.²² A főbíró megállapításaival a paloznaki plébános nem tekintti az ügyet véglegesen befejezettnek. A válasz után, ápr. 10-én megírja az esetet az egyházmegyei hatóságnak is. Jelentésében — úgy látszik — a füredi hívek panaszát igaznak tartja, csatolja is levelüket, melyben a sérelmet leírták és bejelentették. A püspöki helynökség nincs megelégedve a főbírói vizsgálattal és annak eredményével, azért egyházi vizsgálatot rendel el. Ápr. 13-án utasítja a kerületi esperest, Kultsár István pettendi plébánost, hogy Pingrácz János dörögdi plébánossal menjenek Paloznákra és hallgassák ki a temetőgyalázás ügyében megidézett tanukat. A kihallgatást csendben végezzék el és tekintve a valószínű eltéréseket a valóságban, a tanukat ne eskessék meg. Az esperes és a dörögdi plébános megtartották a kihallgatásokat máj. 7-én és az eredményről a jegyzőkönyvet elküldötték az egyházmegyei hatóságnak. A jegyzőkönyvbe vett tanuvallomások szerint a kutyát tényleg a két gyermek cipelte el a kat. temető árkába, de a bíró felesége dobott követ a kutyára az elásás közben. Ez pedig nem megakadályozása, hanem bujtó helybenhagyása volt részéről a kutya tetemének a kat. temető árkában történt elföldelésének. A bíró maga még inkább bűnösnek látszik, mert odakiáltotta a gyerekeknek: csak temessétek el ott a kutyát.²³ A két vizsgálat tehát nem zárult egyforma eredménnyel és az igazság — valószínű egyik vizsgálatnál sem teljes. A református hívek valami felelősséget érezhettek a kat. temető meggyalázásában, mert a temetőt kiengesztelő szertartáson papjukkal élükön ők is megjelentek. 1862. október 15-én a füredi katolikusok kérik az egyházmegyei ható-

²² Acta Dioec. 1862. n. 383.

²³ Acta Dioec. 1862. n. 918.

ságot, hogy temetőjüket újra megáldathassák. A paloznaki plébános meg is kapja erre az engedélyt, de azzal a figyelmeztetéssel, hogy a szertartás alkalmával kerüljön mindent, ami felekezeti békétlenséget okozna továbbra is a község lakói között. Nov. 16-án történt a temető megáldása és egyúttal a harminc forintba került kereszt felállítása is. A szertartás lefolyása a plébános leírása szerint a következőképpen történt: Nov. 16-án reggel a telepi kápolnában szentmise volt, melynek befejezése után a hivek papjukkal az élen körmenettel vonultak a temetőjükbe. Féltíz körül ért a körmenet a faluba, a református templom elé, hol már várták őket a református hivek. Ők is papjukkal együtt beálltak a körmenetbe és együtt mentek a katolikus hivekkel, hogy részt vegyenek a temető és a kereszt megáldásában. A plébános szerint annyi református volt ott, hogy a katolikusoknak alig jutott hely a temetőben. A szertartás befejezése után a hivek körmenetben visszamentek a telepi kápolnába, hol ünnepélyes Te Deum zárta be a temető megáldását. Így fejeződött be ez a sajnálatos vallásgyalázó esemény, mely felett most már csak az Isten ítélhet igazságosan.²⁴

Jalovics Aladár bencés-szerzetes Füreden történt letelepedése a füredi katolikusoknak új reményt nyújtott, hogy a husz év előtt meghiusult plébánia megvalósulhat, vagy legalább a telepi lelkészség ismét intézményes lesz, ami a hivek lelki gondozását már plébánia szervezése nélkül is megvalósíthatta volna. Jalovics letelepedése állandónak ígérkezett, így a kápolna és Jalovics állandó füredi tartózkodása lehetővé tette a helyi lelkészség felállítását. 1869. dec. 20-án kérvényt irnak a fürediek *Markl* Ignác nagyprépostnak, ki a székhelyétől távollevő, a

²⁴ Acta Dioec. 1862. n. 746.

vatikáni zsinat miatt Rómában tartózkodó Raulder püspök vikáriusa, hogy állítsák fel újra a telepi lelkészséget és ha nincsen is mód plébánia szervezésére, csatolják a füredi lelkészséghez Arácsot is, mert ez a két község fekszik legmesszebb anyaegyházától, Paloznaktól. Kérésüket a következőkkel indokolják: A telepi kápolnának ismét van állandó papja, Jalsovics Aladár, «ki egész éven át előforduló szertartásokat, naponként szentmisét, vasárnapokon és ünnepeken szentbeszédet és déleste könyörgéseket tart.» Paloznak, az anyaegyház nagyon messze van és ha papra van szükségük, kocsit kell küldeni a plébánosért, a fuvart pedig a szegény hivek nem tudják megfizetni. Így sokszor megtörténik az a sajnálatos eset, hogy a szegényebb hivek pap nélkül halnak meg, sőt halottaikat is pap nélkül temetik el. Azért az «aláírt egyházközségnek hivei hitünket hiven megtartva s ahhoz közönyösek lenni nem akarván» — fejezik be a kérvényt — kérjük a füredi lelkészség felállítását és Arácsnak hozzá való csatolását. A kérvényt aláírta Csizmazia József gondok, 31 bfüredi és 11 arácsi hívő. Markl vikárius már két nap mulva felel a fürediek kérő levelére. Válaszában hangsúlyozza a füredi hivek iránt táplált jóindulatát és kérésük méltányos voltát, de ő nem tehet semmit, mert mint vikáriusnak nincs joga lelkészséget felállítani. Mint azonban a távollevő püspök Rómából visszaérkezik, a fürediek kérését pártolólág előterjeszti.²⁵ De nincs nyoma annak, hogy a püspök megérkezése után lépés történt volna a füredi hivek kérésének teljesítésére. A hivek félévig várnak és akkor újból levelet irnak Markl Ignácnak és újra előadják kérésüket. A kérés megismétlését elkeseredés váltotta ki, mely az egész levélen végigvonul.

²⁵ Acta Dioec. 1869. n. 1521.

Megirják Marklnak, hogy előző levelükre a választ megkapták, de «ne vegye tolakodásnak, hogy az akkori kérésüket megújítani és azt sürgetni bátrak vagyunk, mert oly nép között élünk, hol jó példát nem, de vallástalanságot igenis tanulhatunk.» Nemcsak a lekigondozás hiánya érezhető a hivek viselkedésén és életén, a hit is veszélyben forog és ha nem teljesítik kérésüket, a katolikus hivek elfogynak, beleolvadnak a községben uralkodó protestantizmusba. Nemrégén is — írják a hivek — egy katolikus hívő protestáns pappal kereszteltette meg ujszülöttét, mert nem volt pénze, hogy kocsival elvigye Paloznakra gyermekét megkereszteltetni. Főképpen ez a szomoru eset indította arra, hogy kérésüket megismételjék.²⁶ Markl Ignác a füredi hivek második kérvényét Ranolder püspök elé terjeszti, ki belátja a füredi hivek kérésének jogosultságát és teljesítésének szükségességét, azért levelet ír a tihanyi apátnak, Simon Zsigmondnak, mint a füredi kápolna fenntartó kegyurának. Levelében, melyhez csatolja a fürediek kérvényét is, arra kéri az apátot, hogy mint a telepi kápolna gondnoka és kegyura tanulmányozza a fürediek kérését és annak teljesíthetőségéről, illetve a megvalósítás módozatairól mondjon véleményt.²⁷ A tihanyi apát ebben az egész kérdésben a véleményadásra nem érzi magát illetékesnek, azért azt a főapát elé terjeszti. A főapát 1870. aug. 10-én adja meg a választ a tihanyi apát levelére. A rend a fürediek kérését állandó lelkésznek Füredre történő helyezésével teljesíteni nem tudja a rendtagok csekély száma miatt. Jelenleg is a Füreden tartózkodó Jalsovics odaküldése nem intézményes és nem lelkipásztori szempontból történt, hanem betegsége miatt, melyre gyógyulást a füredi gyógy-

²⁶ Acta Dioec. 1870. n. 1093.

²⁷ Acta Dioec. 1870. n. 891.

forrástól remél. Jalsovics tehát betegsége miatt tartózkodik állandóan Füreden és éppen betegsége miatt nem tudná ellátni a füredi hivek lelki gondozását. Ha tehát a rend teljesítené a hivek kérését és a kápolna mellé állandó lelkészséget állítana fel, akkor egészséges rendtag oda küldése válna szükségessé, amit a rend most eszközölni nem tud. Továbbá a kápolna mellé küldött rendtag javadalmazására sincs módja a rendnek. A füredi és arácsi hivek pedig ennek megoldását a rendtől várják, mert maguk kérvényükben sehol sem említik, hogy hozzájárulnának a Füredre kért állandó lelkész létfenntartásához. Sőt a főapát a fürediek kérésének teljesítését nem is tartja szükségesnek, mert a telepre helyezett lelkésznek is kocsit kellene küldeni, ha a faluban van szükség lelkipásztori tevékenységére; ha pedig kocsit kell fogadni, akkor már mindegy, hogy Paloznacról vagy a telepről kell a papot elhozni. A tihanyi apát főapátjának ezt a válaszát a püspökhöz írt leveléhez csatolja, melyben kifejti, hogy az ő véleménye egyezik a főapát véleményével. Az apátság ugyanis egyedül nem vállalhatja a telepi lelkészség felállításának terheit, az állandóan odahelyezett rendtag javadalmazását. De ő nem adja fel a fürediek kérésének teljesíthetőségét, azért azt ajánlja a püspöknek, hogy «a lelkészség felállítására hivatottak jöjjenek össze közös értekezletre Füredre és ott keressék meg a lelkészség fenntartásának anyagi lehetőségét, hogy a javadalom hogyan és kik által eszközöltessék.»²⁸

A püspök elfogadja az apát indítványát, még szeptember elején megbizza Tallián Lázár veszprémi kanonokot, hogy a tihanyi apáttal, a paloznaki plébánossal és néhány tehetősebb füredi és arácsi polgárral tartson Füreden közös érte-

²⁸ Acta Dioec. 1870. n. 892.

kezetet, mely keresse a lelkészség felállításának lehetőségeit és főképp a lelkész javadalmazását. Az értekezlet jegyzőkönyvét terjesszék fel hozzá, hogy tiszta képet alkothasson az ügyről és a szükséges lépéseket megtehesse a lelkészség felállítására.²⁹ Az értekezlet megtörtént-e, nem tudjuk; ha megtörtént, mi volt annak eredménye, szintugy ismeretlen. Biztos azonban, hogy a fürediek és arácsiak ismételt kérését nem teljesítették, bár ennek okait megállapítani adatok hiánya miatt nem lehet. A füredi katolikus élet fenntartásának és fejlesztésének egyetlen eszköze volt a katolikus iskola, melynek alapító és fenntartó kegyurai voltak a veszprémi káptalan és a tihanyi apátság. Az 1828. év körül épült iskola a katolikusok lélekszámának növekedésével, 1872-ben már nem volt elegendő a katolikus hivek gyermekeinek befogadására: egyébként is rossz állapotban volt, mert iskola céljaira történt felhasználásakor is már régi épület volt, tehát renovációra szorult. A hivek, illetve képviselőjükben az iskolaszék 1872. ápr. 2-án tartott gyűlésén megállapította, hogy az iskola bővítésre és javításra szorul. Rögtön el is határozta, hogy az illetékes kegyurakhoz fordul az iskola bővítése és javítása érdekében. A veszprémi káptalan és tihanyi apátság készségesen eleget tesznek az iskolaszék kérésének, költségükön kibővítik és megjavítják az iskolát. A költségek 64 forintot tettek ki. Az iskolaszék már nov. 1-én tartott gyűlésén köszönetet szavaz a kegyuraknak az iskola kibővítéséért és javításáért.

A füredi plébánia újraalapítási kísérletei eddig mindig a plébánia felállításához, illetve fenntartásához szükséges anyagi javak hiánya miatt hiúsultak meg. A hivek mind többnyire bevándorolt zsellérek, szegények voltak, bár-

²⁹ Acta Dioec. 1870. n. 1093.

mennyire óhajtották a plébánia felállítását, azt anyagi erőikkel magukban megvalósítani nem tudták. Végre 1893-ban új lehetőség nyílik a plébánia megalapítására, mert megkapják a füredi hívek az egyik helybeli hívőtől azokat az anyagi eszközöket, melyek idegen kezek anyagi támogatása nélkül is lehetővé tehetnék majd a plébánia anyagi megalapozását és a jövőd plébános javadalmazását. 1893. dec. 16-án Keöd József hajóskapitány, füredi kat. hívő ingó- és ingatlan vagyonát a Balatonfüreden felállítandó plébánia javadalmazására hagyja. Nemes tettét az adománylevélben a következőképp indokolja: «Különösen napjainkban üldözött római katolikus hitünk és anyaszentegyházunk iránt hön érzett fiúi ragaszkodásom és forró szeretetem zálogául szép szülőföldemen, Balatonfüreden a Boldogságos Szent Szűz, Magyarország Védasszonya tiszteletére létesítendő plébánia örökös javára alapítványt óhajtottam tenni.» Vagyonáról a következőképp rendelkezik: A 20.000 koronát kitévő készpénz vagyonát az egyházmegyei alapítványi hivatalnál akarja gyümölcsözőleg elhelyezni. A tőke kamatait haláláig maga élvezi, halála után pedig osszák három egyenlő részre. Kétharmad részt kap nővére, Keöd Katalin, özv. Nagy Áronné, kinek halála után egyharmad az özvegy Ilona nevű leányaé, a másik harmad pedig másik leányaé, Máriáé. A tőke kamatainak harmadik harmadrésze hűséges gazdaasszonyáé, Bagó Máriáé. Az összes örökösök csak halálukig élvezik a kamatokat, utódaikra már nem száll át. Haláluk után a kamatokat csatolják a tőkéhez. Ezt tegyék mindaddig, míg az akkorára növekszik, hogy ennek évi kamataiból és a többi hátrahagyott ingó- és ingatlanjavak haszonélvezetéből Balatonfüreden «egy plébános rangjának és társadalmi állásának méltóságához képest a

hivek hozzájárulása nélkül megélhessen és üldözött anyaszentegyházunk javára világi tekintetben mindenkitől függetlenül munkálkodhassék az Úr Jézus Krisztus hű szolgálatában.» A plébániára hagyja továbbá házáát, annak berendezését, melyről pontos leltárt csatol az adománylevélhez. Végül a plébániára hagyja ingatlan földbirtokát az ingó felszereléssel együtt. Nevezetesen Györgyhegyen fekvő 938 öles szöllejét pincével és pincei felszereléssel, egy másik 940 öles szőlőt, továbbá két rétet a fenéki dülőben, mely összesen 518 öl. Keöd kapitány tudta azt, hogy a plébánia megalapításához az ő adományozása nem elég és a plébániát adományából rögtön felépíteni nem lehet. Azért a plébánia alapítására és fenntartására szánt összes ingó- és ingatlan javának halála utáni kezelését, gyümölcsöztetését a paloznaki plébánosra bizza és egyben őt teszi meg a füredi plébánia megalapításáig fáradozása jutalmazására a hagyományozott vagyon élvezőjévé is.³⁰

Két évvel később Keöd új ingatlannal növeli alapítványát. Tolnay Imrének az övé mellett fekvő szőlőjét veszi meg 300 forintért, nehogy «az alapítandó plébánia határkérdés miatt háborgattassék.» Erről is adománylevelet állíttat ki, melyben kéri, hogy a most megvett szőlőbirtokot és a két év előtt tett alapítványát saját költségén irassák át a létesítendő balatonfüredi plébániára, így ne szolgálhasson az más célt, mint amit az alapító vele elérni akart.³¹

A Keöd-féle hagyaték megadta a füredi plébánia felállításának és fenntartásának anyagi lehetőségét. Még 23 évig kellett várni a hiveknek, hogy a Füreden felállított lelkeszséggel valóra váljon a füredi katolikusok két évszázados

³⁰ Acta Dioec. 1893. n. 2166.

³¹ Acta Dioec. 1895. n. 1772.

kivánsága. 1897-ben meghalt a nemesszivü Keöd kapitány; halála és a plébánia felállítása között lefolyó két évtizedet az ő hagyatékának gyümölcsöztetése, kihasználása tölti be, hogy az elegendő és alkalmas legyen az alapító céljainak megvalósítására. Az 1898. év legelején Szkladányi József paloznaki plébános jelenti, hogy a mult év november 22-én meghalt Keöd József. Összes vagyona, mely a felállítandó füredi plébániára maradt a következő: 20.000 korona készpénz, mely az alapítványi hivatalban kamatozik, kettő hold 646 négyszögöl szőlő három darabban, a Györgyhegyen fekvő szőlőben ház, pince, présház az összes felszereléssel, továbbá egy 518 négyszögöles elsőosztályu rét, végül az alapító-levélhez csatolt leltárban felvett ingóságok. A plébános jelenti, hogy a hagyatékot átvette, az ingóságokat elzárta, mert az alapító szándéka szerint a paloznaki plébános azok haszonélvezője a füredi plébánia felállításáig. Szkladányi azonban megállapítja, hogy neki ebből haszna nem lehet. A birtokot a távolság miatt kezelni nem tudja, sőt azon gondolkodni sem érdemes, mert a javarészt szőlőből álló birtok pusztulófélben van. A szőlőt ugyanis annyira tönkretette a filoxéra, hogy a legutolsó szüretkor a három szőlőben két hektó bor termett és az is savanyu. A rét is olyan rossz állapotban van, hogy abból hasznot nem remélhet. Ezekre hivatkozva a paloznaki plébános azt indítványozza az egyházmegyei hatóságnak, hogy adják el az egész birtokot, tegyék pénzzé az összes ingóságokat és a pénzt helyezték el gyümölcsözőleg. A kamatokat kapja meg a paloznaki plébános, míg csak Füreden a plébániát fel nem állítják.³² A püspök a plébános jelentése alapján bizottságot küld ki a helyszínére azzal a meg-

³² Acta Dioec. 1898. n. 138.

bizással, hogy állapítsák meg a birtok értékét, használhatóságát, megállapításaikat írásban terjesszék elő. A kiküldött szakértők közül Rainprecht Antal, dr. Jánosik Sándor, az alapítványi hivatal ügyészét helyettesíti annak betegsége miatt. A többi kiküldöttek: Szemenyei Gáspár püspöki szállászeti és borászati felügyelő, Kanovics György szeretetházi igazgató, Cseh Béla uradalmi ispán, kik a püspök szándéka szerint megtartották a helyszíni szemlét, melynek eredménye teljesen igazolta Szkladányi plébános állításait. A bizottság írásban előadott véleménye alapján a püspök elfogadja a paloznaki plébános előterjesztését és hozzájárulását adja a birtok eladásához. Engedélyt ad Szkladányinak, hogy a Keöd-féle hagyatékot nyilvános árverésen a legtöbbet ígérőnek eladhassa.³³ A plébános ki is tüzi az árverést, meg is tartja, de nem akadt senki, aki a birtokért a rendes árt megadta volna.

A plébános 1899. január 20-án jelenti az egyházmegyei hatóságnak, hogy a birtokot nem adta el, mert olcsón, áron alul nem akarta eladni. Akadt egy komoly vevő, ki a birtokért rendes árat adott volna, de az másvallású volt. De ennek nem adta el azért, mert a füredi hiveknek rosszul esett volna, ha jótévőjük birtoka másvallású kezére került volna. A hordókat sikerült eladni, nem ugyan mindet, az értük kapott pénzt, 129 forint 40 kr-t beküldi az alapítványi pénztárba, hogy ott kamatozzon a paloznaki plébános javára.³⁴ Még ebben az évben Szkladányi eladja a hagyaték legnagyobb részét, a Györgyhegyen fekvő szőlőt a házzal együtt. A szőlőt ugyan már csak szántóföldnek lehet használni, mert annyira kipusztult. Július 20-án dr. Horványi József budapesti ügyvéd veszi meg a

³³ Acta Dioec. 1898. n. 888.

³⁴ Acta Dioec. 1899. n. 344.

Györgyhegyen fekvő szállót a többi szállóval együtt, melyek összesen 2 hold 646 négyszögölet tesznek ki. Ugyanekkor megvesz az ingó vagyomból néhány felszerelési tárgyat. A vételár összesen 2000 forintot tett ki. Az adás-vételi szerződésről kiállított okiratot jóváhagyás végett Szkladányi az egyházmegyei hatóságnak terjeszti fel, hol annak jóváhagyása után Hortoványi kifizeti a vételárat, melyet a plébános már július 25-én beküld az alapítványi pénztárba.³⁵ Később Hortoványi még több felszerelési tárgyat vesz meg a Keöd-féle hagyatékból, melyért a vételárat Szkladányi szintúgy az alapítványi pénztárba továbbbítja, 58 frt és 25 kr-t. A püspöki uradalom megveszi a hagyatékból a hordók nagy részét 129 frt 40 kr. értékben.³⁶ Így a Keöd-féle alapítvány legnagyobb része készpénztöke lett, mely az alapító szándékai szerint az alapítványi pénztárnál kamatozott a paloznaki plébános javára. A megmaradt ingóságok egyrésze csak az alapító személyének volt értékes, a másik rész pedig lassanként tönkrement. Tíz év múlva, 1909-ben csak a pincefelszerelésből maradt néhány használható darab, mint a Keöd-féle sajtó, kád, rézüst és tiz, összesen kb. száz akót kitevő hordó. Ezek a paloznaki plébános használatában voltak, majd a füredi lelkészség felállítása után a füredi lelkésznek adta át azokat a paloznaki plébános.³⁷

Keöd kapitány nemes példája követésre talált egyik tehetősebb füredi kat. hívőben is. Csizmazia József gazda 2000 K összegű alapítványt tett az építendő füredi plébánia-templom költségeire. Az összeget az alapítványi pénztárnál helyezi el, de a kamatokat élete végéig maga akarja élvezni, ha esetleg szüksége volna rá.

³⁵ Acta Dioec. 1899. n. 2360.

³⁶ Acta Dioec. 1899. n. 2216., 2257.

³⁷ Acta Dioec. 1909. n. 2552.

Az alapítványt 1902. április 27-én hagyta jóvá az egyházmegyei hatóság.³⁸

Mindez azonban csak a reményt táplálta a füredi katolikusokban, hogy megvalósulhat majd régi vágyuk, a füredi plébánia. Lelki gondozásuk egy lépéssel sem haladt előre. 1909-ben a paloznaki plébános, Zágor Pál panaszkodik az egyházmegyei hatósághoz irt jelentésében, hogy füredi híveinek lelki gondozását a nagy távolság miatt ellátni nem tudja. Hiába mondja a Schematismus — írja a plébános — hogy Balatonfüred «providetur a Conv. Ord. S. Benedicti de Tihany», ez csak illúzió, a bencésrend a füredi hívek lelki gondozását nem tartja kötelességének. A hívek lelki állapota nagyon elszomorító. Hit dolgában tudatlanok, az egész katolikus életük abban merül ki, hogy kezelik a hitközségi vagyont, féltékenyen őrzik azt és görcsösen ragaszkodnak hozzá. Évenként szünet után borkóstolót tartanak, ami miatt még a kálvinisták is kinevetik őket. A füredi hívek szomorú lelki állapota arra indította a paloznaki plébánost, hogy nagyböjtben vasárnap délutánonként böjti prédikációt tartson füredi híveinek.³⁹ Ebben az évben a hívek számának növekedése miatt az addigi egyetlen tanító kevés volt már az iskolás gyermekek nevelésére. Szükségessé vált a második tanerő megválasztása, ami meg is történt. Kántortanítóul Kecskés Lajost választotta az iskolaszék 1910-ben.⁴⁰

Egy év múlva újabb mozgalom indul meg a hívek részéről a plébánia felállítására. Az alkalmat erre az a körülmény szolgáltatta, hogy a veszprémi káptalan áruba bocsátotta füredi birtokát. A fürediek ezt a káptalani ingatlant

³⁸ Acta Dioec. 1902. n. 1616.

³⁹ Acta Dioec. 1909. n. 1688.

⁴⁰ Acta Dioec. 1909. n. 4883.

akarják megszerezni a felállítandó plébánia javaldalmazására. A káptalan ismerve a füredek nemes szándékát, a vételárát a legméltányosabban szabta meg. A birtok 18 kat. hold rétből és 4 kat. hold szőlőből állt, mely a hozzátartozó gyümölcsösrel állami kezelésben van és állami becslés szerint a birtok értéke, melyhez ezeken kívül még három hold szántóföld és egy 1500 négyszögöles telken álló majorépület is tartozik, 80.000 K. A káptalan a füredi hiveknek a nemes cél megvalósítása érdekében odaadná 55.000 K-ért is. Azonkívül az adás-vételi szerződés megkötésekor csak 10%-át kell kifizetni és a 20,0 törvényes illetéket, a fennmaradó összeget kifizethetnék részletekben is, melyhez a birtok haszna is elegendő volna. A hitközség azonban még ilyen kedvező feltételek mellett sem rendelkezett elegendő anyagi eszközökkel az első részletnek, az összeg 12%-ának kifizetésére. Volt ugyan a hitközségnek állandó jövedelme, de az szükséges volt az iskola fenntartására, a két tanító fizetésének kiegészítésére. A hitközség azonban nem akarja ezt a jó, talán soha többet vissza nem térő alkalmat elszalasztani, azért elhatározza, hogy a birtok vételárának első részlete kifizetésére kölcsönt vesz fel. A további esedékes részletnek fedezete már a nevezett birtok jövedelme, mely évenként 3700 K-át tesz ki. A kölcsönt, melynek összege 35—40.000 K. lenne, bérházára akarta felvenni, amihez még hozzájárulna az az összeg, melyet a belsőségi birtok felesleges részeinek kifarcellázásából kapna a hitközség. A vagyonos hitközségi tagok készek voltak anyagi felelősséget is vállalni a hitközség eme pénzügyi műveletében. Birtokszerzési tervüket és a megvalósításnak módozatait megbeszélük a paloznaki plébánosukkal, ki azt az egyházmegyei hatóság elé terjeszti. A felterjesztésre ér-

kezett válaszban az egyházmegyei hatóság a következőkre kér felvilágosítást a füredi hivektől. Az egyházmegyei hatóság nem ismeri a hitközség anyagi erőit, nem tudja milyen házra akarnak kölcsönt felvenni, honnan ered a füredi hivek birtoka, mert számadást soha nem küldtek be. Azért arra kéri a hitközséget, hogy tájékoztassa őt a hitközség anyagi viszonyairól, küldjenek be számadást, írják meg melyik házra akarnak kölcsönt felvenni és végül nevezzék meg névszerint azokat a hitközségi tagokat, kik a hitközség kölcsönügyében hajlandók lennének kezességet vállalni. Az egyházmegyei hatóság véleménye szerint ezek nélkül nem lehet komoly lépést tenni a birtok megvásárlására.

Kéri továbbá az egyházmegyei hatóság, hogy a birtok megvásárlása után milyen anyagi forrásokból vélik a templomot, plébániát felépíteni és a plébánia felállításával járó egyéb költségeket fedezni, utolsónak pedig arra nézve vár felvilágosítást a hivektől, hogy a bencésrendnek, akinek saját szerzetese által ellátott kápolnája van a telepen, nincsenek-e jogai, vagy kötelezettségei a hívők lelkigondozását illetőleg. A paloznaki plébános a kért dolgokat megbeszéli füredi hiveivel és a megbeszélés eredményét, mint a füredi hivek válaszát a feltett kérdésekre, jelentésben közli az egyházmegyei hatósággal. A felelet tartalma a következő: Az 1856-ban történt tagosítás alkalmával a füredi kat. egyház számára is telket hasítottak ki, melyre 1870-ben a hivek pénzen két házat építtetett. A kisebbik csak szoba-konyhás lakás, melyet jelenleg a harangozó használ, a nagyobbik bérbé van adva, jövedelme a tanítók fizetését szolgálja. A káptalani birtok megvétele esetén a szükséges kölcsön felvételekor a következő hitközségi tagok vállalnak kezességet: Darab József, Nánay Sándor,

Fazekas Vilmos, Csizmazia József és Schwartz Márton. Ezekkel a plébános saját aláírásukkal ellátott nyilatkozatot állíttat ki, mely szerint vagyoniukkal állnak jót a felveendő kölcsön elnyerése érdekében és a nyilatkozatot a jelentés mellé csatolja. Az egyházmegyei hatóság kérdéseire, hogy honnan vennék a szükséges anyagi eszközöket a plébánia és a templom felépítésére, a hivek azt felelik, hogy a templomépítés költségeit a kegyeurak hozzájárulásából, a hivek adományaiából és országos gyűjtésből gondolják fedezni. Plébániát pedig egyelőre nem kellene építeni, sőt plébániát sem kellene felállítani. A hivek kielégítő lelkigondozását úgy lehetne egyelőre megoldani, hogy a paloznaki plébános segédlelkésként kapna maga mellé, akinek kötelessége volna átjárni Füredre a lelkipásztori munka elvégzésére. A segédlelkész fenntartására van fedezet, a Keöd-féle hagyaték, melyet ugyis a paloznaki plébános élvez, melyből tehát a segédlelkész ellátása a paloznaki plébánosnak megtérülne. Végül jelenti a plébános, hogy az egyházmegyei hatóság utolsó kérdéseinek is utána járt és eredményképpen jelentheti, hogy a becéseknek a hivekkel szemben semminemű jogai, vagy kötelességei nem állanak fenn. A plébános jelentéséből az is kitűnik, hogy ő maga is szívesen menne Füredre és lelkipásztori szempontból csak hasznosnak látná a paloznaki plébánia Füredre való áthelyezését, mert inkább volna szükség állandó papra az 1200 lélekszámú balatonfüredi hitközségnek, mint a 180 lelket számoló Paloznaknak.

A füredi hitközség nagy hibát követett el akkor, mikor hosszú időn át nem értesítette az egyházmegyei hatóságot vagyoni helyzetéről, nem küldte be év végén a számadásokat, melyeknek jóváhagyása szükséges lett volna az évi

költségvetések és egyéb pénzügyi műveletek érvényességéhez. Most a plébános jelentéséből tudja csak meg a megyéspüspök, hogy a füredi hitközségnek vagyona van, melyről ő eddig számadások hiányában semmit sem tudott. A megyéspüspök jogosan azt írja vissza a füredieknek, hogy nem hajlandó beleavatkozni pénzügyeikbe, ha eddig nem tartották érdemesnek számadásaikat a püspökükkel közölni. Ezért a káptalannal kötendő adás-vételi szerződést sem fogja jóvá hagyni.⁴¹ A hitközség belátta mulasztását. A következő években már pontosan beküldötték az évi számadásokat, a hitközség vagyonleltárát is csatolják. Az 1912. évi számadások szerint a hitközség vagyonának értéke 4886·86 K. Ennek hasznából és az adóból fedezik kiadásait, melyek nagy része az iskola fenntartását szolgálja. Maradvány mindig van és a jelzett évben 2000 K volt.⁴²

A hitközség így helyrehozta hibáját, melynek terve meghiusulását köszönhette. Így eltávolítva a káptalannal kötendő adás-vételi szerződés jóváhagyása megtagadásának okát, remélik, hogy az egyházmegyei hatóság nem fogja megismételni készülő kérésük elutasítását. Az 1912. évi kedvező költségvetési mérleg beküldése után huszonnégy nappal kérvényt irtak a megyéspüspöknek, hogy állítson fel Balatonfüreden plébániát, vagy helyezze át a paloznaki plébániát Balatonfüredre. Minden áldozatot hajlandók meghozni, hogy legyen templomuk, házról-házra fognak koldulni, de templomot építenek. Kérik továbbá a püspököt, hogy hagyja jóvá a káptalannal kötött szerződést, mert ez a birtok lesz a felállítandó plébánia javadalma. Végül arra kéri a püspököt, hogy adjon engedélyt

⁴¹ Acta Dioec. 1910. n. 4220.

⁴² Acta Dioec. 1912. n. 2742.

országos gyűjtésre, mely a templomépítés költségeinek fedezésére szolgálna. A püspök a beküldött számadásokból megismerve a füredi hitközség jó anyagi helyzetét, elég erősnek tartja, hogy a káptalani birtokot a már előbb közölt feltételek mellett megszerezhesse. Mikor ezt megkapta, a szerződést is jóváhagyta.⁴³

A birtok átvétele után olyan birtoka volt a hitközségnek, mely elég volt a jövő plébános fenntartására. Ennek tudatában a füredi hívek 1914. január 9-én küldöttséget küldenek a megyéspüspökhöz, hogy a plébánia megszervezését kérik. A megyéspüspök kegyesen meghallgatja a küldöttséget és ígéretet tesz kérésük teljesítésére, de mint kérésük teljesíthetőségének feltételeire, a következőkre kéri őket: A birtokot a hitközség vette, azért a hitközség nevében van. Mivel azonban a birtok a plébános javadalmazását fogja szolgálni, irassák át felállítandó plébánia javadalmára, továbbá a rajta levő 35.000 K tehertől mentesítsék, hogy teljesen tisztán adhassák azt át a füredi plébánosnak.⁴⁴ A hitközség siet eleget tenni a püspök kérésének és már január 17-én beküldi a püspöknek az okiratot, mely szerint lemond a birtokáról és átengedi azt a plébános javadalmazására. Az okirat azonban nem jó, mert hiányoznak belőle a pontos telekkönyvi adatok. A paloznaki plébános beszerzi ezeket is és az ezekkel kiegészített okiratot újra beküldi, melyet az egyházmegyei hatóság most már jóváhagy. Így a hívek a püspök egyik feltételét, melyhez ígéretének teljesítése volt kötve, teljesítették. A másik feltétel teljesítése már nehezebben ment: a birtok tehermentesítése a 35.000 K rákebelezett tehertől. Ennek teljesítésére a hitközség nem talált

⁴³ Acta Dioec. 1913. n. 2461.

⁴⁴ Acta Dioec. 1914. n. 1312.

más módot csak a hitközségi ingatlanok eladását. A főpásztortól engedélyt kér tehát a következő ingatlanának eladására: 884 négyszögöl telek, melyen két ház is van. Értéke 30—35.000 K. Ha ez nem lenne elegendő a birtok tehermentesítésére, van még a hitközségnek egy majorépülete, melyért a hozzátartozó telekkel együtt Darab József 10.000 K-t ígért, mely igen magas ár.⁴⁵ Az egyházmegyei hatóság megadja az engedélyt, melynek kézhezvétele után a paloznaki plébános ki is tüzi az árverést az ingatlanok eladására. Az árverésre azonban senki nem jelentkezett és csak később tudta eladni a hitközség a telek felét, 432 négyszögölet az egyik addig bérbeadott nagyobb házzal együtt. Az összeget a birtok tehermentesítésére fordítják, de nem fedezi a rákebelezett összeget. A vevő, Oblatt József és neje Stern Etel füredi lakosok voltak.⁴⁶

Igy a birtok tehermentesítése nem sikerült, pedig a plébánia felállításához a legfontosabb, a templom is hiányzott és ennek felépítésére anyagi eszközök hiányában nem is gondolhattak a fürediek. A veszprémi káptalan nemes jószivüése, mely a birtok eladásával is bebizonyította a segíteni kész jóakarátát, mikor ajándékozásnak beillő áron és feltételek mellett tette lehetővé a füredieknek a javadalom megszerzését, ismét segítségére sietett a füredi hiveknek. Segítségére templomot juttat a füredieknek. 1916. évi december hó 14-én megvette a füredi járási ipartestületi épületet 28.370 K-ért azzal a céllal, hogy egyenlőre átalakítva, a füredi plébánia szükségtemploma legyen, ha pedig templomot építenek, iskolává alakítsák át. Az épületet a püspök kívánságára a füredi kat. hivek egyete-

⁴⁵ Acta Dioec. 1914. n. 2231.

⁴⁶ Acta Dioec. 1918. n. 822.

mességére írják át és a vételárat a káptalan javára rákebelezzék.⁴⁷

Az épület megvételében a székeskáptalnon kívül még a székeskáptalan egy tagjának is nagy érdeme van: Mélt. és főt. dr. Simon György preláthuskanonok urnak. Mivel az épületre más vevő is jelentkezett, a füredek csak úgy tudták a vételt maguk számára biztosítani, ha rögtön lefoglalózzák. A gyors segítséget, 6000 K-t dr. Simon György preláthuskanonok ur eszközölte ki a káptalantól, majd az egész összeget ki is fizette, amit a füredi hivek küldöttségileg köszöntek meg a nemesszivü adakozónak. Dr. Simon György egyébként is mindig nagy megértéssel volt a füredi hivek iránt. Ő hívta fel még br. Hornig Károly megyéspüspök figyelmét a füredi plébánia felállításának szükségességére. Így az ő öröme is a füredi plébánia, amit azzal bizonyít, hogy évenként a bucsu-ünnepen mindig megtisztelti látogatásával a füredi egyházközséget és ünnepélyes szentmiséjével emeli a bucsu-ünnep jelentőségét.

A hivek rögtön hozzáfognak a gyűjtéshez, hogy a szükséges átalakítások elvégzéséhez és a templom felszerelésének beszerzéséhez szükséges pénzt megszerezzék. 1917. januárjának első napjaiban 2470 K 70 fillért gyűjtenek össze, melyet mind az iskolaszéki tagok adták össze kb. 10 ember. A főpásztor is hozzájárul a felszerelési költségek fedezéséhez 2000 K-val, sőt gondoskodik arról is, hogy abban az időben, amikor a hivek a szükségtemplom helyett templomot építenek, a püspökség nagyobb összeggel lehessen a hivek segítségére. Utasítja az uradalmi pénztárát, hogy minden évben 100 K-át helyezzen el gyümölcsözőleg az építendő füredi plébánia-templom javára. Ezt a hivekkel is tudatja.

⁴⁷ Acta Dioec. 1917. n. 2566.

A paloznaki plébános a gyűjtés eredményéről beszámoló jelentésében tolmácsolja a püspöknek a hivek kérését, hogy szeretnék, ha a szükségtemplom Jézus legszentebb Szívének lenne felajánlva.⁴⁸

Ebben az évben sikerül végre a plébános javadalmazására átengedett birtok tehermentesítése is. Igrec és Farkas füredi vaskereskedők megveszik a megmaradt telket a rajta álló házzal 14.000 K-ért, mely összeg teljesen tehermentesíti a birtokot.⁴⁹ Készen állt már felszerelve a szükségtemplom, az épületben kétszobás lakás a pap számára, tehermentes birtok a fenntartására. Megvolt tehát minden, ami a plébánia felállításához elkerülhetetlenül szükséges volt. Nem hiányzott az új megyéspüspök apostoli buzgósága és a hiveket szerető lelkipásztori, atyai gondossága, mely végre valóra váltja a füredi hivek régi óhajtását, megszervezi az önálló lelkészséget Balatonfüreden.

⁴⁸ Acta Dioec. 1917. n. 349.

⁴⁹ Acta Dioec. 1917. n. 2566.

III. A plébánia megalapítása.

Miután megvolt minden, ami a füredi plébánia felállításához elkerülhetetlenül szükségesnek látszott, a füredi hívek 1918-ban ismét kérvényt intéznek főpásztorukhoz, dr. *Rott* Nándor megyéspüspökhöz. Kérik a plébánia felállítását, mert ők most már látják, hogy részükről nincs akadály a plébánia felállításának. Az egyházmegyei hatóság feltételeit teljesítették, a birtok tehermentes, az a plébános javadalmazására átiratva készen várja a kinevezendő lelkipásztorát. Van szükségtemplom, felszerelve a szükséges egyházi szerekkel. Mivel pedig a küldendő lelkész fenntartását földbirtok fogja szolgálni, az új termésig eltartásáról is gondoskodnak. Azért felajánlanak 20.000 K-t, amely elegendő lesz, míg a birtok nem jövedelmez. Kap továbbá a hívektől 600 K párbért és 100 K stólát. Még a templom fenntartásáról is gondoskodtak, mert 20.000 K alapítványt tettek, melynek kamatai a jelzett célt szolgálják. Joggal mondják tehát a füredi hívek: «Mi mindent megtettünk, hogy megadjuk az anyagi lehetőséget egy plébánia megszervezésére. A többi nem a mi dolgunk.» A kérvényt a paloznaki plébános útján küldik el a püspöknek. Az új paloznaki plébános le-

velet csatol a fürediek kérvényéhez; levelében igazolja a fürediek kérésének jogosultságát és állításaik valódiságát. Neki — mondja a plébános — nagyon terhes a Füredre való átjárás, meg rendszeresen Füredre hitoktatásra, mely neki a fuvar miatt anyagi kárt okoz, mert a hitoktatási díj a polgári iskolában a füredi hivektől járó jövedelmével együtt nem fedezi a fuvarköltséget. Égetően szükség van a plébánia megszervezésére azért is, mert — mint hallotta — a telepi kápolnának újra nem lesz állandó lelkésze, ismét csak egy tihanyi rendtag fog átjárni misézni vasár- és ünnepnapokon. Kéri, hogy csatolják vissza Füredhez Arácsot is. Ő szívesen lemond a két községben élő hivektől kapott járandóságáról és átengedi azt a füredi plébánosnak.⁵⁰

Dr. Rott Nándor megyéspüspök a hivek kérvényének és a plébános csatolt véleményének kézhezvétele után hozzáfog a plébánia megszervezéséhez. Szeptember 27-én személyesen kimegy Füredre és megbeszélést tart a hivek képviselőivel, kik újra csak a plébánia felállítását kéri főpásztortól. A személyes tapasztalat csak még jobban meggyőzte a főpásztort a hivek kérésének teljesíthetőségéről és szükségességéről. Utasítja a paloznaki plébánost, hogy hívja össze a füredi és arácsi leányegyházainak minden nagykorú tagját közös gyűlésre a füredi szükségtemplomba. A közös gyűlésen mondják ki határozatilag a két község kat. hivei, hogy kötelezik magukat a plébános fenntartásához való hozzájárulásra a következő módon: Minden kat. pár fizet 8 K párbért, félpár a felét, azonkívül az arácsi és telepi hivek vállalják a fuvardíjat is, ha a plébános náluk lekipásztori munkát végez. A közgyűlés hiteles jegyzőkönyvét küldjék fel az egyházmegyei hatóságnak. A paloznaki plé-

⁵⁰ Acta Dioec. 1918. n. 5105.

bános a püspöki parancs szerint október 20-án megtartja a közös gyűlést, hol a hívek vállalják a püspök által kívánt kötelezettségeket.⁵¹

A beküldött jegyzőkönyv vétele után még egy ügy elintézése állt a lelkészség felállítására előtt. A paloznaki plébánia kegyurának, a veszprémi káptalannak, beleegyezését kellett kérni ahhoz, hogy a két leányegyházat elszakíthassa a paloznaki plébániától. A főpásztor átír a székeskáptalannak, hogy adja beleegyezését Füred és Arács községeknek a paloznaki plébániától való elszakításához, hogy plébánosi jogukkal felruházott önálló füredi lelkészség által gondoskodhasson a két község lelki gondozásáról. A káptalan szívesen adja beleegyezését.⁵² A megyéspüspök ebben a káptalanhoz intézett átiratában fejti ki azokat, melyek a füredi önálló lelkészség felállítására készítették: «A paloznaki plébánia széttagoltsága, Balatonfürednek az anyaegyháztól való távolsága, a hitoktatás nehézségei, különösen pedig 1600 protestáns közé ékelt hívőinek intenzívebb lelki gondozása arra készítették, hogy Balatonfüreden létesítendő plébánia ügyében már korábban megindított mozgalmat teljes odaadással magamévá tegyem s hála a jótevők nagylelkűségének s a hívek példás áldozatkészségének, immár a plébánia a megvalósulás stádiumába lépett.»

A hívek ismét kérik a főpásztort, hogy a lelkészi állást november 1-re töltsse be, minden készen várja a küldendő lelkészt. Dr. Rott Nándor eleget tesz a hívek kérésének és október 27-né kinevezi dr. Luttor Ferenc teológiai tanárt, a megszervezett füredi lelkészség első papjává, ki állását november 1-én el is foglalja. A püspök rendelkezése szerint addig, míg java-

⁵¹ Acta Dioec. 1918. n. 5468.

⁵² Acta Dioec. 1918. n. 5479.

dalma termését értékesítheti, tiz hónapon keresztül havi 100 K-t utal ki számára a hivek által felajánlott összeg terhére, a többiről ő rendelkezik belátása szerint. Kötelessége a kinevezési okirat szerint a következő: «Az új lelkészség összes lelki és anyagi ügyeit önállóan, mint bármely más plébánián szokás és elő van van írva, ellátni», továbbá: «teljes buzgalmával, tudásával oda törekedni, hogy az új lelkészség, templom és plébánialak felépítése által, a javadalmi ingatlanok feljavítása által, szabályszerű egyházlátogatási jegyzőkönyv felállítása által plébániává alakíttassék.» Továbbá bölcs lelkipásztori tanácsokat és irányításokat ad az új lelkésznek, hogy azokat követve megvalósulhasson a füredi katolikus élet. Az új lelkészség felállítását és dr. Luttor Ferenc kinevezését tudatja a főpásztor a paloznaki plébánossal is.⁵³

1918. december 14-én sor kerül a szükségtemplom megáldására. A megyéspüspök maga akar személyesen ennek elvégzésére Balatonfüredre menni, de ebben betegsége megakadályozza. A megáldást Kránitz Kálmán felsz. püspök végzi el a főpásztor felkérésére. De lelke ott jár a nevezetes napon hivei között, kiknek annyi örömet szerzett a lelkészség felállításával és Isten előtt örök érdemeket maga számára. Levelet ír a füredi hiveknek a templom megáldása alkalmával, kifejezi benne örömét, mely lelkipásztori szívet eltölti, ha örvendező füredi hiveire gondol. Kéri az ég áldását a kezdődő füredi katolikus életre és a hivek szeretetébe ajánlja dr. Luttor Ferenc első balatonfüredi lelkészt.⁵⁴ A lelkészség felállításával, az új lelkész páratlan buzgalmával, tehetségével és kitartásával megindult Balatonfüreden a katolikus

⁵³ Acta Dioec. 1918. n. 5493.

⁵⁴ Acta Dioec. 1918. n. 6407.

élet. Ami kivirágzik ebből a katolikus életből addig, míg a füredi plébánia fennáll és mint örök érték az Isten elé kerül, abból dr. Rott Nándor megyéspüspöknek is jut örök érdem, mert a katolikus élet balatonfüredi virágainak gyökere az Isten kegyelmén kívül a megyéspüspök hiveit szerető szive, segítő karja és irányító támogató keze. A plébánia-templom szentély előtti falfestménye: történelem; összefoglalása annak, ami itt írva van. A hivek könyörögtek 200 évig plébániáért, a Szentlélek meghallgatta őket és dr. Rott Nándor veszprémi megyéspüspök által megadta nekik, amiért oly sokáig imádkoztak: a füredi plébániát.

IV. Az első lelkész működése.

1918—1928.

Dr. Luttor Ferencnek, a megszervezett balatonfüredi lelkészség első papjának négyszáz éves romokon kellett hozzákezdeni a munkához. A főpásztor is látja a kezdő munka nagy nehézségeit, azért írja Luttor kinevezésében: «A cél megvalósítása sok tudást, tapintatot, körültekintést, lángbuzgalmat és kitartást kíván s mindennek előtt példás papi életet tételez fel.» Mindeme tulajdonságnak meg kellett lennie az első lelkészben, ki Balatonfüreden a katolikus élet alapjait rakta le. Nem csalódott a főpásztor, mikor a kinevezési iratban tovább így ír Luttornak: Meg vagyok róla győződve, hogy Ftdőségedben az arra mindenben rátermett férfit választottam.⁵⁵

Dr. Luttor Ferenc Székesfehérváron született 1886. márc. 26-án. Teológiai tanulmányait a bécsi egyetemen végezte, hol 1909-ben teológiai doktori oklevelet szerzett. Felszentelése után: Pápán és Veszprémben volt segédlelkész. 1912-ben br. Hornig Károly megyéspüspök történelmi és régészeti tanulmányuttra küldi Rómába, majd

⁵⁵ Veszprémi püspöki lvt.: Acta Dioec. a. 1918. n. 5493.

egy év múlva püspöki levéltáros lesz és Őszent-sége tiszteletbeli káplánja. A világháboruban tábori lelkész, utána teológiai tanár Veszprémben. 1916-ban megyéspüspöke újra tanulmány-utra küldte Konstantinápolyba, hol mint az ott működő magyar tudományos intézet tagja folytatja tudományos munkásságát. 1918-ban az ujonnan felállított balatonfüredi lelkészseg felállításánál esik rá a megyéspüspök választása és őt küldi első lelkésznek Balatonfüredre.

Luttornak, a megkezdendő lekipásztori munka nehézségeihez hozzájárult a megélhetés gondja is. A szükségtemplom épületében elhelyezett lakás kész ugyan, de még nem lakható, azért két hónapig az Erzsébet-szanatóriumban kellett laknia a fürdőtelepen. A fürdőigazgatóság majdnem felére mérsékelte a kéthónapos ott tartózkodásának költségeit, hogy ily módon járulhasson hozzá a katolikus élet megindulásának megkönnyítéséhez.⁵⁶ Teszi ezt annál szivebben — mondja Vaszary fürdőigazgató —, mert a fürdőigazgatóságnak eddig még úgy sem volt alkalmja arra, hogy a füredi plébánia anyagi megalapozásához hozzájáruljon.

A következő év febr. 9-én ujjaalakul a hitközségi képviselőtestület és a tanács. Első lépésnek tartja ezt Luttor a katolikus élet megindításához. Keret ez, — mondja a választás után — mely összetartja és testvérként összekapcsolja a füredi katolikusokat, de még nem katolikus élet. A megalakult kerethez a tartalmat adja majd a hivek lelki élete, katolikus ügybuzgalma, melynek megindulásához a jó példát a hitközség vezetőségétől kívánja.⁵⁷

Luttor mindjárt gondoskodik is arról a forrásról, honnan a hivek, a katolikus élet meg-

⁵⁶ Balatonfüredi pleb. lvt. 1919. n. 2.

⁵⁷ Balatonfüredi pleb. lvt. a. 1919. n. 3.

indulásához erőt és buzgóságot meríthetnek. A közgyűlés után pár nappal megalakítja a felnőtt hívek Jézus Szive társulatát, mely tehát a füredi hívek legrégebbi vallásos egyesülete. A lelkész indító oka, mely a társulat felállításához vezette nem lehetett más, mint az a tény, hogy a szükségtemplom és vele a füredi hívek összessége Jézus Szent Szívének van ajánlva és a Jézus Szive kultusz a legújabb idők legelterjedtebb ájtatossága a katolikus egyháznak, melyen Jézus Szent Szive ígéretének beteljesedéseképpen különös bőséges áldása van az Istennek. Azért hívő lélekkel valljuk, hogy a füredi egyházközség, mely kezdettől fogva különös tisztelője Jézus Szent Szívének, annak különös pártfogása és oltalma alatt fejlődött azzá, ami lett.⁵⁸

A füredi katolikus élet megindulása — lelki szempontból bátran állíthatjuk — a magyar történelem legszomorubb időpontjára esik: a világháborút követő őszirózsás forradalom és az ezt követő kommunizmus idejére. A tanácsköztársaság által hatalomhoz jutott vallásgyűlölő és vallásüldöző elem itt is megfojtással fenyegette a katolikus élet első megnyilvánulásait. Elsősorban veszélyben forgott az egyházközség vagyona, mely Balatonfüreden az első lelkész megélhetését is biztosította. A március 30-án tartott együttes képviselőtestületi és tanácsülés úgy gondolta megmenthetni az egyházközség vagyonát, hogy egyházhatósági engedéllyel az egyházközség minden ingatlanát, a plébános javadalmasására szolgáló birtokkal együtt telekkönyvileg a hitközség nevére írják át, továbbá a plébániai birtokot házikezelésbe veszik és a befolyt jövedelemből folyósítják a lelkész fizetését. A birtok kezelésére Cs. Darab József elnökletével gazdasági bizottságot választottak. A bizottság ke-

⁵⁸ Balatonfüredi pleb. lvt. a. 1919. n. 12.

zelte is a birtokot és jövedelméből a helyi népbiztos engedélyével folyósította a lelkész fizetését. Működött továbbá a kömmün alatt kultuszbizottság is Nánay Sándor hitközségi világi elnök vezetésével, különösen az iskola ügyeit intézte addig, míg azt el nem vették és rövid időre nem államosították.⁵⁹ A kommunizmus — hála Isten — csak futó vihar volt, mely, ha okozott is károkat, de hamar elvonult és az utána következő keresztény irányzat csak annál nagyobb mértékben segítette a katolikus élet fejlődését.

1919. nov. 2-án ünnepelte az egyházközség a lelkészség felállításának első évfordulóját. Képviselőtestületi gyűlést tartanak ez alkalomból, melyen dr. Luttor Ferenc beszámolt a hitélet egyéves fejlődéséről. Beszámolójában örömmel állapította meg, hogy a füredi hívek katolikus élete gyors fejlődésnek indult. Nem okoztak kárt a kommunizmus lélekromboló törekvései. Az egész hitközség szilárdan kitartott az egyháza mellett, eltekintve Fenyves tanító szomorú példájától, ki aktív szerepet játszott a tanácsköztársaság helyi szervezetében. Luttor beszámolójában már arra látja az időt érkezettnek, hogy megtegyék az első lépéseket a plébánia megszervezésére. Első teendő a Canonica Visitatio összeállítása lenne, de mivel a főpásztor által kívánt plébánia- és templomfenntartási alap nincs, ezt a hiányt úgy gondolja pótolni, hogy a hitközség kötelező nyilatkozatban ezeket magára vállalná és fedezné azokat részben birtokai jövedelméből, részben gyűjtésből. A gyűlés nagy örömmel és hálával hallgatja végig a beszámolót és kéri őt, hogy a plébánia megszervezésére az általa előadott terv szerint tegye meg a szükséges lépéseket. A gyűlés a lelkészi beszá-

⁵⁹ Balatonfüredi pleb. lvt. a. 1919. n. 16.

molóból még azt is megállapítja, hogy a fejlődő katolikus élet lelkipásztori munkáját egy pap már alig tudja ellátni. Azért nagy örömmel járul hozzá Cs. Darab József indítványához, hogy az egyházmegyei hatóságtól a segédlelkészi állás megszervezését kérjék. A főpásztor a nagy paphiány miatt nem tudja a füredi hivek kérését teljesíteni, mire Luttor megindítja a plébánia területén működő két állami iskola, füredi fiupolgári és arácsi szeretetházi elemi iskola mellé a hitoktatói állás megszervezését, mely évek mulva sikerül csak.⁶⁰

A kommunizmus bukása után Fenyves József tanító levonva a kommunizmus alatt tanúsított viselkedésének következményeit, lemondott állásáról és elhagyta a községet. A megüresedett tanítói állásra a hitközség először Kecskés Lajos pápai tanítót hívta meg, de ő az anyagi javadalmazást nem tartván elegendőnek, az állást nem fogadta el. A hitközség erre nyilvános pályázatot hirdetett, melyen sárszegi Baán László kishantosi tanítót választotta meg.⁶¹

Az 1920. évről, annak lelkipásztori eseményeiről a következő év február 6-án tartott közgyűlésen számol be a helyi lelkész. A beszámoló ismét fejlődésről tesz tanúságot. A hivek mindig buzgóbban vesznek részt a hitközség munkájában, hitéletük mélyül, növekszik a gyónások és áldozások száma és fejlődik a katolikus öntudat. A közgyűlés harangok beszerzését határozza el, melyre a gyűjtés nagy lelkesedéssel már a gyűlés keretében megindult. Addig is míg a harangokat beszerezhetik, a tihanyi apátságtól kölcsönkérték két évre a telepi kápolna kisebb harangját, amit az apátság szívesen bocsátott a hitközség rendelkezésére. A fürediek példáján a leányegyház,

⁶⁰ Balatonfüredi pleb. lvt. a. 1919. n. 37.

⁶¹ Balatonfüredi pleb. lvt. a. 1919. n. 38.

Arács is felbuzdult és megvette az arácsi ref. egyház harangját, melyet az arácsi templom bucsuján, aug. 15-én áldott meg dr. Luttor Ferenc füredi lelkész.⁶²

A közgyűlésen szóbakerült a folyton növekvő iskolakiadások nehézségének kérdése. Az iskola fejlődése mindig több kiadást kíván, mely túllépi az iskolai költségvetés kereteit és fedezése mindig több nehézséggel jár. A nehézség megoldására a közgyűlés cs. Darab József indítványát fogadta el, mely szerint a növekvő iskolai kiadásokat önként vállalt iskolai pótagból fedezzék. Erre a határozatra azért is szükség volt, mert a hitközség ismét új iskolai kiadások előtt állt. Az iskola fejlődése a harmadik tanítói állás megszervezését tette szükségessé. A V. K. M. a beküldött statisztikai adatokból meggyőződve a harmadik tanítói állás szükségességéről, hozzájárul annak megszervezéséhez, csak azt kívánja, hogy az egyházközség építse fel a szükséges harmadik tantermet. Az új tanterem felépítését Luttor a szükségtemplom mellé javasolja, mert a szükségtemplom két fala a felépítendő tanterem elkészítését olcsóbbá tenné. A közgyűlés elfogadja a lelkész indítványát, de a kivitel anyagi erők hiányában még így sem lehetséges. 1922 nyarán még mindig nincs tanterem, pedig a következő tanévre a harmadik tanterem beállítása már elkerülhetetlenül szükséges. Segélyt kérnek a V. K. M.-tól, az iskola kegyuraitól és a főpásztortól. A megyéspüspök és káptalanja ad segélyt, de így is csak úgy tudják a harmadik tantermet előteremteni, hogy az iskola nagyobbik termét ketté osztják. Eme megoldás után megválasztják tanítónak Darnay Erzsébet okl. tanítónőt, ki a tanév elején meg is kezdi a munkáját.⁶³

⁶² Balatonfüredi pleb. lvt. a. 1921. n. 2.

⁶³ Balatonfüredi pleb. lvt. a. 1922. n. 12.

A következő évben beiratkozott tanulók száma azonban csak 120 volt, amiért a V. K. M. egy tanítói állás megszüntetését rendelte el. A megszüntetendő állás kiválasztását a hitközségre bízta, mely úgy határozott, hogy az első számú állás megszüntetését hozta javaslatba, mivel az első számú tanítói állás javadalmasa Szőke Dániel úgy is nyugdíjba készül. A V. K. M. nyugdíjazta is Szőke Dániel kántortanítót, kinek utóda a kántori állásban Baán László lett.⁶⁴

Közben dr. Luttor Ferenc is megkapta a már régen óhajtott lelkipásztori segítséget. Megszerveződött a hitoktatói állás, melyre Kertész Kálmán országos hirű író nevezte ki a főpásztor. Az ő hitoktatói működése nyomán a helybeli polg. iskolában megalakult a tanulók között a Mária-kongregáció. Működött még a helyi lelkész vezetése alatt egy leány-kongregáció is, melynek eredetéről és működéséről azonban nincs adat a plébánia irattárában.⁶⁵

1924. február 10-én tartott közgyűlésen dr. Luttor Ferenc bejelenti, hogy a szükségtemplom továbbra már nem elegendő a hívek befogadására és így a templomépítés elkerülhetetlenül szükségessé vált. «A hívek kegyelete, szent vallásunk megbecsülése megkívánja, hogy az eddigi szükségtemplom helyett megfelelő Isten-háza épüljön ezen a helyen, melyet a minap megalakult egyházközség e célra kezdettől fogva kijelölt.» A rossz gazdasági viszonyok miatt a nehézségek szinte elrettentőek, — állapítja meg az elnöklő lelkész, — de számítani lehet az illetékes és külső tényezők, továbbá a hívek támogatására és áldozatkészségére. Az építendő templom tervezésére már meg is kérte Fábíán Gáspár or-

⁶⁴ Balatonfüredi pleb. lvt. a. 1923. n. 2.

⁶⁵ Balatonfüredi pleb. lvt. a. 1924. n. 4.

szágos hirü tervező-építész, ki a tervezést díjtalanul el is vállalta.⁶⁶

Egy év mulva a közgyűlésen Nánay Sándor vil. elnök felszólalásában ismét szorgalmazza, hogy az egyházközség most már tetteleg is fogjon hozzá a templom felépítéséhez. Ugyanekkor megalakul a templom építőbizottság, mely azután a templom felépüléséig intézte is az építkezés minden ügyét. Ez a munka számításba véve a rengeteg nehézséget, szinte emberfeletti feladat volt; sajnos, hogy működéséről az írásbeli adatok nem maradtak meg. Működése javarészt az építkezéshez szükséges anyagi források megszerzéséből állt. Az építkezést végig nagy anyagi nehézségek kísérték. Az országos gyűjtés lesújtóan kevés eredménnyel járt. A vállálap, bár háromszor is kérték és a főpásztor is közbenjárt, nem tudott segílyt adni. Az építkezés megindulásához szükséges pénz a szükségtemplom eladásából jött, melyet Zala vármegye vett meg 300 millióért. Építkezés közben a főpásztor 48 millió adományán kívül alig volt más anyagi forrás, mint a hivek áldozatkészségéből befolyó adományok. A hivek mindegyike hősies módon vette ki a részét adományaival a templom-építésből.

1926. szept. 9-én tették meg az első kapavágást és október 24-én tette le ünnepélyesen az alapkövet dr. Rott Nándor megyéspüspök. Az építést a jó Isten még az időjárással is segítette. Az enyhe időjárás következtében egész télen szünet nélkül folyt az építés és 1927. márciusában már készen állnak a falak és rajt a tető is. Május 2-án felteszik a két 35 méteres toronyra a keresztekét és pár hét mulva megérkeznek bele a harangok is. A három harang megszentelése Urnap előnapján, június 15-én

⁶⁶ Balatonfüredi pleb. lvt. a. 1924. n. 11.

volt és az urnapi körmeneten az új harangok búgása kísérte a híveket, melynek örömeire még most is könnyezve gondolnak vissza a hívek. Jól fejezte ki dr. Luttor Ferenc harangszentelő beszédében, hogy a füredi katolikus egyház is mustármag volt, mely fává nőtt, mert kész a templom és rászálltak az ég madarai: a harangok és hirdetik az Isten dicsőségét.

A templom egy év alatt külsőleg teljesen készen állt, sőt belsőleg is annyira, hogy használatba lehetett venni. Szept. 29-én szentelte fel dr. Rott Nándor, tízéves püspöki jubileumát ünneplő főpásztorunk, a Radó és Gábor által épített 41 m. hosszú, 10 m. magas, 20 m. széles román stílusú templomot. 401 év elteltével — mondotta a főpásztor templomszentelő beszédében — ismét van Balatonfürednek katolikus temploma. Az új templom Krisztus Királyságának dicsőségére épült és hirdeti a békét. Az igazi békét van tehát hivatva e templom megteremtteni, azt, amely a lelkek békéje. Alkonyodott — írja e nagy örömnapiak szemtanúja — mikor a Főpásztor elhagyta községünket, hol egy boldog egyházközséget hagyott hátra új templomával, felfrissített buzgósággal és élni akaró lélekkel. A templomban nem volt még kész a főoltár és a Krisztus Király szobor, mely a Főpásztor elgondolása szerint készült. Karácsonyra azonban már készen állt a templomban mindkettő és a megáldást az éjféli szentmise előtt végezte el a helyi lelkész.⁶⁷

Még a templomépítés ideje alatt, annak nagy gondja mellett, újabb teher nehezedett az egyházközségre: az iskolaépítés. Már az 1927. január 7-i tanácsülés foglalkozott az iskolaépítés szükségességével. Az iskolaköteles gyermekek

⁶⁷ Az összes templomépítési akták együtt a füredi pleb. lvt.-ban.

folyton növekvő száma miatt ismét meg kellett szervezni a harmadik tanítói állást. Az állás megszervezéséhez a V. K. M. új tanterem építését kötötte feltételül. Az új tantermet a régi iskolában nem lehetett beállítani, mert az iskola épületét, annak tantermeit az illetékes hatóságok kifogásolták. Így nem maradt más hátra, mint új iskolát építeni. A tanácsülés azonban jól látta, hogy a templomépités terhei mellett az egyházközség már nem tudná az iskola építési terheit viselni, ezért a V. K. M.-hez fordul, feltárva előtte az egyházközség helyzetét és segítséget kér az iskola felépítésére. Gr. Klebelsberg Kunó miniszter nagy megértéssel fogadja az egyházközség kérését és az egyházközségnek 2400 P segélyt, 12.000 P 6%-os nyolc évi törlesztéses kölcsönt juttat az új iskola felépítésére. Az egyházközség továbbá az iskola kegyurait is felkeresi azzal az indítvánnyal, hogy kegyuri terheiket váltsák meg 2000 P-vel, mely összeg lefizetése után egyszerismindenkorra megszabadulnak a kegyuri terheiktől. A veszprémi káptalan és a tihanyi apátság elfogadják az ajánlatot és így az általuk fizetett 4000 P a kultuszminiszteri segéllyel és kölcsönnel együtt kapott 40.000 P elég volt az egyházközségnek az új iskola felépítésére. Az iskola építője Uhrinyi Kovács Ferenc esztergomi építőmester önköltségi áron elvállalta a plébánialak építését is, melynek anyagául jórészt a templom melletti telken álló régi korcsmaépület anyaga szolgált. A templom, iskola és plébánia felépülésével az egyházközségnek meg volt minden épülete, mely a plébánia felállításához szükséges. Az építkezések a szükséges berendezésekkel együtt 317.404 P 56 fillérbe kerültek. Ebből dr. Rott Nándor veszprémi püspök 100.000 P adománya után még ma is fennáll 156.000 P holland kölcsön teher,

melyet az egyházközség a mai nehéz gazdasági viszonyok között elviselni nem tud, sőt a kamatfizetéseket sem tudja fedezni a megcsapant adó jövedelméből. Ennek következtében a teher folyton nő és vele a helyzet mindig reménytelenebb lesz.

Dr. Luttor Ferenc balatonfüredi alkotásait nem láthatta befejezve. Még az iskola és plébánia építése közben kinevezték a római vatikáni magyar követséghez egyházbizománybíró tanácsosnak. 1928. május 1-én táviratilag rendelte helyébe a megyéspüspök Babics Endre kaposvári segédlelkészt.

V. Babics Endre működése.

1928.

Babics Endre 1894. jul. 16-án született a veszprémmegyei Lovászpatonán. Az esztergomi egyházmegye papja lesz és 1920-ban a cseh megszállás alatt álló Komáromba kerül káplánnak, hol működése miatt a csehek a város elhagyására kényszerítik. Mivel megcsonkult egyházmegyéje nem tudja elhelyezni, a veszprémi egyházmegyébe kéri felvételét, melynek elnyerése után Kaposvárra küldik káplánnak. Kaposvári működését 1925-ben egy évre megszakítva Budapesten a pesti Szent Imre Kollégium prefektusa volt. Budapestről visszatérve, rövid hittanári működése után, újra segédlelkész lesz 1928-ig, mikor a megyéspüspök távirat rendelkezése a távozó Luttor helyébe rendeli őt.

Dr. Luttor Ferenc gyors távozása miatt nem tudta tájékoztatni utódát az egyházközség bonyolult ügyeiről. Így Babics Endrének tájékoztatatlansággal kellett hozzáfogni az egyházközség vezetéséhez. Az állandóan romló gazdasági helyzet következtében balatonfüredi működésének első napjaiban jelentkeznek a pénzügyi nehézségek. Kamatfizetés, apróbb, építkezésekből folyó adósságok kifizetésének gondja megrettentették

az új lelkészt, akit csak a főpásztor megígért támogatása nyugtatott és erősített meg, hogy a megyéspüspök dispoziációjának tovább meg tudjon felelni. A megígért főpásztori támogatás nem is maradt el. Mikor 1930-ban az egyházközséget a pénzügyi nehézségei miatt katasztrófa fenyegette, a megyéspüspök 100.000 P adományával sietett az egyházközség segítségére, melylyel örök hála kötelezte balatonfüredi hiveit.

Babics Endre új lelkész számára készen állt a keret: szervezett egyházközség, templom, iskola és a plébánialak. Az új plébániába július 1-én költözött be, az iskolát pedig szept. 8-án áldotta meg a megyéspüspök a plébánialakkal együtt. Az új iskolának, mely a templom mellett épült fel, három tanterme van és benne van elhelyezve a kántortanító lakása is, mely azonban az iskola fejlődésével tanteremmé lesz átalakítható. Az iskola elkészültével megvan a V. K. M. feltétele, melyhez a harmadik tanítói állás megszervezését kötötte. A V. K. M. élve jogával az egyházközség meghallgatása után Nacsády József tanítót nevezi ki az új állásra, ki 1928 novemberében foglalja el állását. Sajnos a buzgó tanító csak egy évig működik a helybeli iskolánál, Veszprémbe történt megválasztása után lemond állásáról, helyébe 1929 november 10-én Tornáczky Emma tanítónőt választják meg.⁶⁸

Az új lelkész úgy folytathatta elődjének munkáját, hogy elődje által megteremtett keretet kitölti lelki tartalommal: a hiveknek katolikus életre való nevelésével. A feladat, tekintve a négy évszázad elhanyagolt lelki területet, nagyon sok nehézséggel járt. A katolikus elem a protestáns tengerben lelkigondozás hiánya miatt hitközömbössé vált, melyhez nehézség gyanánt hozzájárult még az érzékenykedés is, mely fel-

⁶⁸ Balatonfüredi pleb. lvt. a. 1929. n. 28.

támadt a hivek egy részében akkor, mikor őket papjuk a katolikus életelvek megtartására figyelmeztette. A protestantizmus gazdasági túlsúlya és a katolikus öntudat hiánya legmegdöbbentően a vegyesházasságokban mutatkozott, melyek az új egyházi házassági törvények életbelépése óta nagy számban érvénytelenek is voltak. 1928-ban is hét érvénytelen vegyesházasság volt a plébánia területén és az új lelkész megállapítása szerint a régebbi vegyesházasságoknak több mint fele érvénytelen. Ez a szomorú helyzet arra indította Babicsot, hogy 1929 farsangjában vasárnaponként sorozatosan a kat. házasság fogalmáról és a családi életéről beszéljen. A szigorú katolikus elvek hangsúlyozása több hitehagyást eredményezett. A szomorú helyzet miatt a főpásztor megnyugtatta a helyi lelkész lelkiismeretét: Végre kellett jönni valakinek, aki négyszáz év után ismét megmondja az igazságot és a kat. hitelveket a maga valójában mutatja be.⁶⁹ A vegyesházasságok még sokáig lesznek a füredi katolikus élet kifejlődésének akadályai és a füredi plébánosnak lelkipásztori gondjának és küzdelmeinek java része.

Az új templom hiányos felszerelésének kiegészítésére 1928 szept. 16-án megalakul az Oltáregylet, mely havonkénti gyűléseivel, közös havi szentáldozásával, munkadélutánjaival ad lelki tartalmat templomgondozó és szociális tevékenységének. Alig pár hónapos működése alatt a tagok buzgósága háromfülkés zárt gyóntatószéket szerez az új templomnak, munkadélutánjain kijavítja az egyházi felszerelést és újakat szerez be. Tovább fejlődik az új lelkész vezetése alatt a nagyobb lányok Mária-kongregációja, hol különösen a katolikus öntudatra való nevelés a prézes főgondja, hogy a vegyesházasságok

⁶⁹ Balatonfüredi pleb. lvt. a. 1929. n. 34.

ijesztő statisztikáját a jövőben javítani tudja. Ebben az időben az iskolás-gyermekek között működik már a Szivgárda is.

1929. ápr. 6—14-ig népmisszió volt P. Mezei és P. Müller jézustársasági atyák vezetésével. Az eredményről örömmel jelenti a helyi lelkész főpásztorának, hogy «a jó Isten kegyelméből a misszió megkezdte a lelki munkát és most már csak fejleszteni kell.» A gyónóköteles hivek 70%-a végezte el husvétii szentgyónását és áldozását.⁷⁰

A lelkigondozás nehéz kezdő munkájához Babics Endrének alkalmas munkatársakra volt szüksége. Ezeket megtalálta egy új magyar eredetű intézményben. «Jézus Szive Népleányok Társaságá»-ban. 1929. júliusában telepedik le két tag a társaságból és segítik a lelkipásztort munkájában. Az a törekvésük, hogy az állandó letelepedésükhöz szükséges anyagi alapokat biztosítsák, eredménytelen, mire háromhónapos füredi tartózkodás után eltávoznak. Rövid idő alatt a nép annyira megszerette őket, hogy távozásuk után a hivek a templom előtt szívből rögtönzött gyűlést tartottak, melyen arra kérték papjukat, hogy hasson oda, hogy a közel jövőben megszervezendő negyedik tanítói állást egy Jézus Szive Népleánynak juttassa oda az egyházközség és ezzel lehetővé legyen téve a Jézus Szive Népleányok Társaságának állandó letelepülése Balatonfüreden.⁷¹

Az egyházközség 1929. október 20-án tartott tanácsulése ki is mondja a negyedik tanítói állás megszervezésének szükségességét és a megszervezéshez megteszi a szükséges lépéseket. Babics Endre az egyházmegyei hatósághoz intézett

⁷⁰ Balatonfüredi pleb. lvt. 1929. n. 53.

⁷¹ Balatonfüredi pleb. lvt. a. 1930. n. 53.

ilyen irányu felterjesztésében arra kéri a főpásztort, hogy befolyásával hasson oda, hogy a majd megszervezett negyedik tanítói állást egy Jézus Szive népleány kapja meg, mert ez lehetővé teszi a lelkipásztori szempontból annyira szükséges, a néptől is óhajtott letelepedését a Jézus Szive népleányok társaságának. A főpásztor is nagy örömmel fogadja a tervet, melyet Babits már mint a főpásztor óhaját közöl az egyházközség tanácsával, hogy a megszervezett negyedik tanítói állásra Bányai Margit Jézus Szive népleányt válasszák meg. A tanácsülés egyhangulag fogadja el az indítványt és 1930. augusztus 15-én tartott gyűlésén megválasztja tanítónak a fentnevezett népleányt. A megválasztott tanítónő javadalmazása elegendő anyagi alap arra, hogy a társaság letelepedjen Balatonfüreden. 1930. szeptember 1-én le is telepednek, lakásul kapják a régi iskola mellett fekvő régi kántortanítói lakást. Először ketten vannak a megválasztott tanítónőn kívül Viskovszki Beatrix, de azóta folyton gyarapodva, a legfontosabb tényezői lelkész-lelkipásztori munkájának. Viskovszki testvér a régi iskolatermekből átalakított kulturteremben fejt ki tevékenységet gyakori kulturrendezések rendezésével, melyben az időközben a Mária-kongregációból átalakított Jézus Szive-szövetség leánycsoportja áll a rendelkezésére, téli hónapokban pedig a szociális nyomor enyhítésére szervezett egyházközségi népkonyhát vezeti, de minden munkában a lelkipásztor rendelkezésére áll. Az 1930. év kimagasló eseménye még az egyházközség életében az október 19-én tartott Szent Imre-nap, mely egyben az egész esperesi kerület ünnepe is volt. Négy évszázad után ez volt az első nagy katolikus megmozdulás ezen a vidéken. Az egész napot betöltő ünnepi programot a telepre levo-

nuló gyertyás-körmenet zárta be, melyen 2000-en vettek részt a kat. hivek.

A következő év lelkipásztori eseményének számít a férfiak Jézus Szive-szövetségének megalakítása. Eddig a hivek minden tagozatának volt egy-egy vallásos egyesülete, csak a férfiaknak hiányzott. A hiány érezhető volt a gyakorlati vallásos életben, melyben férfiak csak kis hányadban vettek részt. A férfivilág lelki felrázására P. Zsiros Ferenc jezsuita atya adventben lelkigyakorlatot tartott, mely nem várt eredménnyel végződött. Az eredményen felbuzdulva rögtön a lelkigyakorlatok befejezése után P. Zsiros megalakította a férfiak Jézus Szive-szövetségét, mely egy nagy összefogó kerete lett a plébánia mindenrendű férfiainak. Az egyesület fejlődik és virágzik, havonként tartott gyűlései hathatós eszközei lettek a füredi katolikus élet irányításának. Lassankint a plébánián működő egyesületek egy nagy közös keretbe kerültek: a Jézus Szive-szövetségbe. A leányok Mária-kongregációja, az asszonyok Oltáregylete is átalakult Jézus Szive-szövetség leány-, illetve asszonycsoportjává, a gyermekek Szívárdája úgyis a Jézus Szive-szövetség gyermektagozata, így az összes egyesületek nem mások már, mint a Jézus Szive-szövetség különböző tagozatai. Hátra van még az iskolából kikerült férfi ifjuság beszerzése, mellyel az 1930. január 1-én Balatonfüredre helyezett dr. Anty Illés hitoktató próbálkozott, de a helyi viszonyok által gördített akadályok miatt kevés sikerrel.

A plébániai katolikus élet kialakulása most már lehetővé, sőt szükségessé tette a plébánia jogi megszervezését. A főpásztor felszólítására Babics Endre elkészítette az egyházlátogatási jegyzőkönyvet (*Canonica Visitatio*), mely jelenleg egyházi jóváhagyásra vár. Az egyházi jóvá-

hagyás után már nem lesz semmi akadálya a balatonfüredi plébánia jogi megszervezésének.

Ebben az évben alakult az egyházközségben a legújabb intézmény, az ovoda. A Jézus Szive Népkeleányok helyi háza új tagot kapott, ki óvónő. Ezt az alkalmat Babics Endre arra használta fel, hogy ovodát nyisson, mely az iskola épületében működik, egyenlőre mint az egyházközség magánovodája. Rövid működése alatt annyira megnyerte az illetékes tényezők jóindulatát, hogy minden remény megvan arra, hogy rövidesen megszervezett államilag segélyezett róm. kat. ovodává fejlődjön.

A magyar katolikus egyház ezeréves fája egy kis hajtásának története vonult el lelki szemünk előtt. Hiányos históriájának emléklombjai közül sokat leszakított a történelem vihara és vitt az ismeretlenség örvényébe. Mikor pedig a mohácsi katasztrófa négy évszázaddal ezelőtt ledöntötte a magyar katolikus élet virágzó fáját, elpusztult róla a füredi hajtás is, a füredi katolikus egyház. De négy évszázad múlva a katolikus hit természetfeletti kegyelmi ereje újra kifakasztotta a füredi rügyet, mely azóta is él, erősödik, virágzik, gyümölcsöt hoz és a maga kis históriájával is hirdeti és bizonyítja a katolikus egyház kétezeréves fájának isteni erejét. Ha le is tépte a füredi plébániát a történelem vihara az egyházunk kétezeréves fájáról, ime az újra él, mert tápláló ereje az Isten győzhetetlen kegyelme. Ez a tanulság a füredi katolikus egyház történetéből.

TARTALOMJEGYZÉK.

I. Az első plébánia nyomai	— — — — —	5.
II. Kísérletek a plébánia új megalapítására	— —	11
III. A plébánia megalapítása	— — — — —	54
IV. Az első lelkész működése	— — — — —	59.
V. Babics Endre működése	— — — — —	70.
